

Szkoła Policji w Pile
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

**DOWODY W POSTĘPOWANIU
DYSCYPLINARNYM
W SŁUŻBACH MUNDUROWYCH**

IX SEMINARIUM PRAWNICZE
z cyklu
„ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA
W SŁUŻBACH MUNDUROWYCH”

PIŁA 2020

Biblioteka Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego

Nr 9

Redakcja:

Barbara Janusz-Pohl

Beata Różniak-Krzeszewska

Recenzenci:

prof. dr hab. Łukasz Pohl, Uniwersytet Szczeciński

dr hab. Piotr Herbowski, prof. Uniwersytetu SWPS

Skład, korekta i projekt okładki:

Waldemar Hałuja

Materiały z IX Seminarium Prawniczego z cyklu „Odpowiedzialność dyscyplinarna w służbach mundurowych”, listopad 2018 organizowanych przez Szkołę Policji w Piłi, Komendę Główną Policji oraz Katedrę Prawa Karnego SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny WZ w Poznaniu

ISBN

978-83-62443-59-8

978-83-88360-81-7

Copyright for this edition by Szkoła Policji w Piłi
i SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, Piła 2020

Nakład 100 egz.

DRUK: Digital Media Sp. z o.o., ul. Garczyńskiego 4c, 64-920 Piła

Spis treści

Wstęp	5
Radosław Giętkowski Prawne regulacje dyscyplinarnego postępowania dowodowego w służbach mundurowych (ujęcie porównawcze)	9
Ireneusz Adamczak Ocena dowodów w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów	21
Wiesław Kozielowicz Dowody nielegalne w postępowaniu dyscyplinarnym	35
Piotr Józwiak Zasada <i>iura novit curia</i> w postępowaniu dyscyplinarnym w Policji	45
Barbara Janusz-Pohl Inicjatywa dowodowa – rozważania w kontekście modelu poznania w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów	56
Bibliografia	73

Wprowadzenie

Niniejsza monografia stanowi zbiór referatów wygłoszonych w dniu 21 listopada 2018 r., podczas IX seminarium pt. *Postępowanie dowodowe w służbach mundurowych*, stanowiącego kolejną już odsłonę cyklicznych spotkań dedykowanych problematyce odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych, mających miejsce w Szkole Policji w Pile.

Organizatorami IX seminarium, tradycyjnie, było Kierownictwo Szkoły Policji w Pile, Komenda Główna Policji oraz Katedra Prawa Karnego SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego Wydziału Zamiejscowego w Poznaniu. Wśród prelegentów znaleźli się natomiast przedstawiciele: Sądu Najwyższego oraz kilku ośrodków akademickich, m.in. Wyższej Szkoły Gospodarki w Pile, SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego Wydziału Zamiejscowego w Poznaniu, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Poza prelegentami, w seminarium wzięło bardzo aktywnie udział około 60 uczestników, a wśród nich reprezentanci nauki z Wydziałów Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego i Uniwersytetu Zielonogórskiego, a także jednostek organizacyjnych Policji oraz Żandarmerii Wojskowej czy Krajowej Administracji Skarbowej, w tym liczni eksperci tematyki dyscyplinarnej.

Zbiór referatów zawartych w pracy *Dowody w postępowaniu dyscyplinarnym w służbach mundurowych*, stanowi wycinek merytorycznych dociekań uczestników seminarium z tzw. jego części plenarnej, nie uwzględnia jednak bardzo ożywionej dyskusji. Jej wydanie jednocześnie wpisuje się w tradycję zapoczątkowaną w 2011 r., kiedy to ukazał się pierwszy tom serii. Pewnym odstępstwem od tradycji jest jedynie zmiana wydawnictwa. Dotychczasowe osiem tomów ukazało się dzięki staraniom Wydawnictwa Szkoły Policji w Pile, w serii Biblioteki Kwartalnika Prawno-Kryminalistycznego. Niewątpliwie cała seria publikacji, będących rezultatem seminariów prawniczych Szkoły Policji

w Pile dostarczyła wieloaspektowych korzyści - zespolenia dociekań teoretyków i praktyków, którzy z każdym rokiem coraz dogłębniej eksplorują problematykę związaną z kwestią odpowiedzialności dyscyplinarnej i postępowaniem dyscyplinarnym w służbach mundurowych, akcentując jej aspekty materialno-prawne i procesowe oraz praktycystyczne i ściśle metodologiczne.

Wspomniane seminaria ukształtowały się zatem jako szczególne forum współpracy przedstawicieli nauki prawa oraz praktyki prawniczej, zwłaszcza podmiotów w codziennej pracy zajmujących się postępowaniami dyscyplinarnymi w służbach mundurowych, i w tym wymiarze stanowią formułę unikatową. Z jednej strony pozwala ona na coraz większą specjalizację badawczą przedstawicieli środowiska naukowego w obszarze tytułowej problematyki, wnikliwsze spojrzenie na poszczególne problemy interpretacyjne, z drugiej – na bezpośrednie i wręcz automatyczne przenikanie wyników badań do praktyki prawniczej i ich weryfikację. Bez wątpienia z pespektywy czasu można powiedzieć, że wzajemne przenikanie się myśli stanowi najcenniejszy dorobek tych spotkań. U podłoża tego fenomenu pozostaje niezwykła wręcz wytrwałość i determinacja: organizatorów, zwłaszcza kierownictwa Szkoły Policji w Pile, które swą gościnnością i otwartością nieodmiennie zadziwia uczestników seminarium, a także zaangażowanie prelegentów.

Oddając w ręce czytelników monografię czynimy to z przekonaniem o bardzo dobrej jakości składających się nań fragmentów i szerokim spektrum poruszanych kwestii. Postępowanie dowodowe w służbach mundurowych obejmuje bowiem zarówno klasyczne i uniwersalne kwestie dotyczące proceduralnych aspektów prawa dowodowego, jednak skrojonych do modelu postępowania dyscyplinarnego, jak i analizę wybranych problemów szczególnych, swego rodzaju partykularyzmów postępowania dyscyplinarnego. Poruszane w niej zagadnienia oscylują wokół takich tematów, jak: analiza podstaw prawnych postępowania dowodowego w poszczególnych służbach mundurowych, a więc analiza koncentrująca się na elementach wyznaczających strukturę,

szkielet normatywny charakteryzowanych modeli, a także problematykę dopuszczalności dowodów i inicjatywy dowodowej, w tym kwestii dowodów nielegalnych, czy też roli zasad postępowania dowodowego w ramach wyznaczonych modeli, tu zwłaszcza w kontekście zasady *iura novit curia*, zasady swobodnej oceny dowodów oraz zasad związanych z pozycją obwinionego w postępowaniu dowodowym.

Całość rozważań może stanowić inspirujące źródło wiedzy dla doktryny i praktyki prawniczej, przede wszystkim w zakresie tematyki postępowania dowodowego w służbach mundurowych, a ze względu na pogłębiony i szeroki horyzont rozważań, niejednokrotnie eksponujący kwestie modelowe, opracowanie to może być interesujące dla badaczy prawa dyscyplinarnego lub też szeroko pojmowanego prawa dowodowego. Wieloletnie badania problematyki prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych, których jedynie akordem jest niniejsza publikacja, wywarły już swoje piętno, tak w płaszczyźnie stosowania prawa, jak i jego stanowienia, pozostaje zatem żywić nadzieję na równie ciepłe przyjęcie i tej pracy.

*prof. UAM dr hab. Barbara Janusz-Pohl,
adiunkt Wydziału Prawa i Administracji UAM*

*insp. Beata Różniak-Krzeszewska,
komendant Szkoły Policji w Pile*

Prawne regulacje dyscyplinarnego postępowania dowodowego w służbach mundurowych (ujęcie porównawcze)

Zasadą jest, że w szeroko rozumianych postępowaniach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, czyli w postępowaniach w sprawach dyscyplinarnych funkcjonariuszy tych służb, postępowanie dowodowe przeprowadza rzecznik dyscyplinarny (ewentualnie inny właściwy funkcjonariusz) w pierwszej fazie postępowania dyscyplinarnego, przed sporządzeniem dla przełożonego dyscyplinarnego sprawozdania z wnioskami dotyczącymi reakcji dyscyplinarnej, w szczególności wymierzenia kary, i z tego rodzaju postępowaniem będzie dalej utożsamiane pojęcie postępowania dowodowego. Trzeba jednak zauważyć, że czynności dowodowe w postępowaniu dyscyplinarnym, w ramach odstępstwa od zasady, mogą być także przeprowadzane poza właściwym postępowaniem dowodowym, np. w postępowaniu wyjaśniającym poprzedzającym postępowanie dyscyplinarne w ścisłym znaczeniu, w postępowaniu przed przełożonym dyscyplinarnym orzekającym w I instancji, w postępowaniu odwoławczym czy postępowaniu wznowieniowym, a do tych czynności należy stosować reguły dotyczące przeprowadzania dowodów we właściwym postępowaniu dowodowym.

Celem niniejszego opracowania jest porównanie prawnych regulacji dyscyplinarnego postępowania dowodowego w służbach mundurowych, ustalenie, czy są ze sobą spójne i wyciągnięcie wniosków co do ich ewentualnego ujednoczenia.

Regulacje postępowania dowodowego w poszczególnych służbach zwykle są zawarte w ustawie dotyczącej danej służby i w rozporządzeniu określającym szczegółowy tryb postępowania dyscyplinarnego. Tak jest w przypadku 9 służb mundurowych, tzn.:

- Policji (ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji¹, dalej jako u.Pol., i rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 lutego 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czyn-

---

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 360.

- ności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów²),
- Centralnego Biura Antykorupcyjnego (ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym³, dalej jako u.CBA, i rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2006 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego⁴),
  - Służby Kontrwywiadu Wojskowego (ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o służbie funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego⁵, dalej jako u.SKWSWW, i rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 września 2006 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego⁶),
  - Służby Wywiadu Wojskowego (u.SKWSWW i rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 września 2006 r. w sprawie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do funkcjonariuszy Służby Wywiadu Wojskowego⁷),
  - Sił Zbrojnych RP (ustawa z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej⁸, dalej jako u.woj., i rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 lutego 2010 r. w sprawie regulaminu postępowania dyscyplinarnego⁹, dalej jako rozp.woj.),
  - Służby Więziennej (ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej¹⁰, dalej jako u.SW, i rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 lipca 2010 r. w sprawie czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym funkcjonariuszy Służby Więziennej¹¹),
  - Służby Celno-Skarbowej (ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej¹², dalej jako u.KAS, i rozporządzenie Ministra

---

² Dz.U. poz. 306 z późn. zm.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1921.

⁴ Dz.U. Nr 203, poz. 1495.

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1529 z późn. zm.

⁶ Dz.U. Nr 188, poz. 1391 z późn. zm.

⁷ Dz.U. Nr 188, poz. 1392.

⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1508.

⁹ Dz.U. Nr 24, poz. 121.

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1427 z późn. zm.

¹¹ Dz.U. Nr 146, poz. 982.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 505 z późn. zm.

Rozwoju i Finansów z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w stosunku do funkcjonariuszy Służby Celno-Skarbowej¹³, dalej jako rozp.SCS);

- Służby Ochrony Państwa (ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa¹⁴, dalej jako u.SOP, i rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 1 czerwca 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do funkcjonariuszy Służby Ochrony Państwa¹⁵) i
- Straży Marszałkowskiej (ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o Straży Marszałkowskiej¹⁶, dalej jako u.SM, i rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do funkcjonariuszy Straży Marszałkowskiej¹⁷, dalej jako rozp.SM).

Można też spotkać rozwiązanie, że postępowanie dowodowe regulowane jest wyłącznie w rozporządzeniu. Z rozwiązaniem tym mamy do czynienia w przypadku:

- Straży Granicznej (rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie przeprowadzania postępowania dyscyplinarnego wobec funkcjonariuszy Straży Granicznej¹⁸, dalej jako rozp.SG),
- Agencji Wywiadu (rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie udzielania wyróżnień i przeprowadzania postępowań dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy Agencji Wywiadu¹⁹, dalej jako rozp.AW),
- Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2004 r. w sprawie udzielania wyróżnień i przeprowadzania postępowań dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego²⁰, dalej jako rozp. ABW).

---

¹³ Dz.U. poz. 115.

¹⁴ Dz.U. z 2020 r. poz. 384 z późn. zm.

¹⁵ Dz.U. poz. 1186.

¹⁶ Dz.U. z 2019 r. poz. 1940.

¹⁷ Dz.U. z 2019 r. poz. 54.

¹⁸ Dz.U. Nr 118, poz. 1015 z późn. zm.

¹⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 1420.

²⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 60.

Z kolei w przypadku Państwowej Straży Pożarnej, dla której głównym źródłem prawa jest ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej²¹, dalej jako u.PSP, brak jest w ogóle uregulowania postępowania dowodowego. Wskazane byłoby jednak, żeby to postępowanie, z uwagi na jego kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy dyscyplinarnej, zawsze było, przynajmniej w podstawowym zakresie, unormowane ustawowo.

Warto przy tym zauważyć, że regulacje postępowania dowodowego w Policji, zarówno na poziomie ustawy, jak i rozporządzenia²², stały się wzorem dla analogicznych regulacji w takich służbach, jak CBA, SKW, SWW, SW, SOP i SM. Zostały one prawie dosłownie przeniesione do aktów normatywnych dotyczących tych służb. Pozwala to mówić o jednym modelu postępowania dowodowego w tych służbach, który będzie dalej nazywany modelem policyjnym.

Wymienione powyżej akty normatywne dotyczące służb mundurowych nie są wszakże jedynymi, które kształtują dyscyplinarne postępowanie dowodowe w tych służbach. Nakazują one bowiem w sprawach w nich nieuregulowanych odpowiednio stosować do postępowania dyscyplinarnego przepisy innych ustaw – Kodeksu postępowania karnego, dalej jako k.p.k., lub Kodeksu postępowania administracyjnego, dalej jako k.p.a. Odesłania do przepisów k.p.k. mogą mieć przy tym dwojaki charakter: albo są to odesłania w pełnym zakresie, jak to jest w przypadku ABW i SCS²³, albo mają zakres ograniczony do określonych przepisów – w kontekście postępowania dowodowego chodzić będzie tu o przepisy dotyczące świadków, z wyjątkiem przepisów o świadku anonimowym i o środkach przymusu oznaczonych kategorii, które to rozwiązanie przyjęte jest w modelu policyjnym²⁴. Odesłania do k.p.k. występują także w regulacjach dla PSP i Sił Zbrojnych, ale formalnie nie odnoszą się one do postępowania dowodowego w przyjętym wyżej znaczeniu. Jeśli chodzi o PSP, odesłanie ma zastosowanie do postępowania dyscyplinarnego²⁵, które na gruncie u.PSP nie obejmuje postępowania prowadzonego przez rzecznika dyscyplinarnego. Z kolei w Siłach Zbrojnych przepisy k.p.k. stosuje się tylko w postę-

---

²¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1499 z późn. zm.

²² Obowiązujące rozporządzenie poprzedzało rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 listopada 2003 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów (Dz.U. Nr 198, poz. 1933).

²³ Zob. § 53 rozp.ABW i art. 275 u.KAS.

²⁴ Zob. art. 135p u.Pol., art. 135 ust. 1 u.CBA, art. 139 ust. 1 u.SKWSWW, art. 259 ust. 1 u.SW, art. 240 ust. 1 u.SOP i art. 136 ust. 1 u.SM.

²⁵ Zob. art. 124n u.PSP.

powaniu przed sądem wojskowym²⁶. Należy jednak przyjąć, że również w przypadku tych dwóch służb do postępowania dowodowego mają zastosowanie przepisy k.p.k.²⁷, ale nie odpowiednio, tylko w drodze *analogiae legis*²⁸. Niezbędne jest bowiem sięgnięcie do tych przepisów w celu wypełnienia luk w regulacji postępowania dowodowego w tych służbach. Za analogią do k.p.k. przemawia zaś ukształtowanie postępowania w sprawach dyscyplinarnych funkcjonariuszy wymienionych służb na wzór postępowania karnego i okoliczność, że sam ustawodawca widzi to podobieństwo, dopuszczając stosowanie przepisów k.p.k. w niektórych etapach postępowań tego typu. Odesłania do przepisów k.p.a. zawsze mają natomiast charakter zupełny²⁹.

Biorąc pod uwagę szczegółowość regulacji dyscyplinarnego postępowania dowodowego w poszczególnych służbach mundurowych, trzeba ocenić, że na ogół jest ona wystarczająca, ale stosunkowo mało jest w tej materii przepisów dla SCS i w zasadzie brakuje ich w przypadku PSP, co wymagałoby interwencji ustawodawcy i odpowiedniego uzupełnienia.

Przechodząc do kwestii bardziej szczegółowych, w pierwszej kolejności należy wskazać, że regulacje dyscyplinarne przewidują pewne zasady postępowania dowodowego. Chodzi o zasadę badania i uwzględniania okoliczności przemawiających zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść obwinionego oraz zasadę rozstrzygnięcia na korzyść obwinionego niedających się usunąć wątpliwości (*in dubio pro reo*). W modelu policyjnym zasady te prawie zawsze wynikają wprost z przepisów³⁰. Podobnie jest na gruncie u.woj.³¹ W odniesieniu do ABW i SCS da się je wyprowadzić w drodze odpowiedniego stosowania art. 4 oraz art. 5 § 2 k.p.k., a w przypadku PSP i SM – analogicznego stosowania tych przepisów. Inaczej jest tylko w stosunku do funkcjonariuszy SG i AW, dla któ-

---

²⁶ Zob. art. 9 u.woj.

²⁷ W odniesieniu do PSP por. S. Maj, *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*. Komentarz, Warszawa 2008, s. 199, gdzie Autor pisze: „Procedura dyscyplinarna w Straży Pożarnej jest praktycznie w całości oparta na normach postępowania karnego”. Nie zauważa On jednak, że w u.PSP ustawodawca wąsko rozumie pojęcie postępowania dyscyplinarnego.

²⁸ Na jej temat bliżej zob. np. J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2016, s. 268–271.

²⁹ Zob. § 42 rozp.SG i § 54 rozp.AW. W kwestii krytyki tych odesłań z uwagi na ich nieadekwatność do postępowań dyscyplinarnych zob. R. Giętkowski, *Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w postępowaniach dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy służb mundurowych*, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, Piła 2017, s. 14–20.

³⁰ Zob. art. 135g u.Pol., art. 126 u.CBA, art. 130 u.SKWSWW, art. 249 u.SW i art. 231 u.SOP.

³¹ Zob. art. 16 ust. 5 i art. 45 ust. 4 u.woj.

rych przepisy nie ustanawiają wspomnianych zasad i nie odsyłają do k.p.k., ale do k.p.a. W postępowaniu administracyjnym brak jest prostych odpowiedników tychże zasad, ale namiastkę ich obowiązywania w dyscyplinarnym postępowaniu dowodowym może dawać odpowiednie zastosowanie w nim art. 77 § 1 i art. 81a § 1 k.p.a. Wedle pierwszego z przepisów, organ administracji publicznej jest obowiązany w sposób wyczerpujący zebrać i rozpatrzyć cały materiał dowodowy. Na cały materiał dowodowy niewątpliwie składają się zarówno dowody przemawiające na korzyść, jak i na niekorzyść obwinionego, a zamiast organu administracji publicznej w postępowaniu dyscyplinarnym występuje organ prowadzący to postępowanie. Z kolei drugi z przepisów stanowi, że jeżeli przedmiotem postępowania administracyjnego jest nałożenie na stronę obowiązku bądź ograniczenie lub odebranie stronie uprawnienia, a w tym zakresie pozostają niedające się usunąć wątpliwości co do stanu faktycznego, wątpliwości te są rozstrzygane na korzyść strony. Można przyjąć, że kara dyscyplinarna polega na nałożeniu na ukaranego dodatkowego obowiązku bądź ograniczeniu lub odebraniu mu uprawnienia³², a sam obwiniony jest odpowiednikiem strony w postępowaniu dyscyplinarnym. Na pewno byłoby jednak lepiej, gdyby te kluczowe dla dyscyplinarnego postępowania dowodowego zasady zawsze sformułowane były na wzór k.p.k., a nie k.p.a., który nie jest dostosowany do potrzeb tego postępowania.

Dla wszystkich służb mundurowych, z wyjątkiem PSP, przepisy dyscyplinarne ustanawiają katalog możliwych do przeprowadzania czynności dowodowych, przy czym zawsze jest to katalog przykładowy (otwarty). W modelu policyjnym katalog ten obejmuje: przesłuchanie świadka, obwinionego, przyjęcie od niego wyjaśnień (w domyśle pisemnych), oględziny i przeprowadzenie odpowiednich badań³³, przez co należy rozumieć ekspertyzę biegłego³⁴ (takie sformułowanie byłoby poprawniejsze i bardziej jednoznaczne). W przepisach dotyczących pozostałych służb spotykamy podobny katalog, ale z drobnymi odmiennościami, np. nie wymienia się przyjęcia wyjaśnień od obwinionego czy oględzin lub dodatkowo wskazuje się obok badań ekspertyzy (co trzeba uznać

---

³² Por. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 37.

³³ Zob. art. 135e ust. 1 u.Pol., art. 124 ust. 1 u.CBA, art. 128 ust. 1 u.SKWSWW, art. 247 ust. 1 u.SW, art. 129 ust. 1 u.SOP (przepis ten jednak nie wymienia przesłuchania obwinionego) i art. 121 ust. 2 u.SM.

³⁴ Por. W. Kotowski, *Ustawa o Policji. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2012, s. 947; F. Radoniewicz, [w:] M. Mazuryk, M. Zoń (red.), *Służba Więzienna. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 576. Podobnie – jak się zdaje – S. Maj, *Postępowanie dyscyplinarne...*, s. 79.

za zbędne *superfluum*), zasięgnięcie niezbędnych opinii (w domyśle dotyczących obwinionego) czy przesłuchanie biegłych³⁵.

W odniesieniu do podstawowej czynności dowodowej, jaką jest przesłuchanie, przepisy dyscyplinarne przewidziane dla niektórych służb wymagają przed przeprowadzeniem tej czynności pouczenia pokrzywdzonego, świadka i biegłego o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania³⁶. W postępowaniach względem funkcjonariuszy pozostałych służb wymóg ten zaś wynika z odpowiednio (a w przypadku PSP – analogicznie) stosowanego art. 190 § 1 i pozostającego z nim w związku art. 197 § 3 k.p.k.³⁷, co potwierdzają wzory protokołów przesłuchań zawarte w rozporządzeniach regulujących postępowanie dyscyplinarne w służbach, względem których przyjęto policyjny model postępowania dowodowego. W przypadku jednej służby – Sił Zbrojnych – spotykamy regulację pozwalającą na utrwalanie przebiegu przesłuchania za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk lub obraz oraz na konfrontowanie osób przesłuchiowanych³⁸. Możliwości takie występują też w postępowaniach w sprawach funkcjonariuszy innych służb, do których to postępowań stosowane są odpowiednio (w przypadku PSP – analogicznie) przepisy k.p.k., co również potwierdzają wzory protokołów związane z modelem policyjnym. Inaczej jest natomiast w sytuacji, gdy przepisy dyscyplinarne odsyłają do przepisów k.p.a. Kodeks ten nie zawiera bowiem regulacji w tej materii. Nie stwarza jednak przeszkód do przeprowadzania konfrontacji, gdyż zgodnie z jego art. 75 § 1 jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. Z kolei w przepisach przyjmujących model policyjny występuje regulacja, zgodnie z którą o zwolnieniu od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osoby pozostającej z obwinionym w szczególnie bliskim stosunku osobistym rozstrzyga rzecznik dyscyplinarny, a na odmowę zwolnienia od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania służy zażalenie w terminie 3 dni od dnia doręczenia postanowienia w tej sprawie³⁹. Pragmatyki dla pozostałych służb mundurowych nie wspominają o zwolnieniu świadka od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania, ale i tym razem obowiązują

---

³⁵ Zob. § 16 ust. 1 i 3 rozp.SG, § 19 ust. 1 i 2 rozp.AW, § 18 ust. 1 i 2 rozp.ABW, art. 53 ust. 1 u.woj. oraz § 7 ust. 1 i 2 rozp.SCS.

³⁶ Zob. § 16 ust. 4 rozp.SG, § 19 ust. 3 rozp.AW, § 18 ust. 3 rozp.ABW i § 31 ust. 2 rozp.woj.

³⁷ Por. M. Ciecierski, [w:] A. Melezini, K. Teszner (red.), Krajowa Administracja Skarbowa. Komentarz, Warszawa 2018, s. 1105.

³⁸ Zob. § 31 ust. 3 i § 32 rozp.woj.

³⁹ Zob. art. 135p ust. 2 u.Pol., art. 135 ust. 2 u.CBA, art. 139 ust. 2 u.SKWSWW, art. 259 ust. 2 u.SW (z tym że termin na złożenie zażalenia jest tu 7-dniowy), art. 240 ust. 2 u.SOP i art. 136 ust. 2 w zw. z art. 121 ust. 5 u.SM.

nie w postępowaniu dyscyplinarnym takiej konstrukcji wywodzi się z odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k.⁴⁰ lub k.p.a., z tą tylko różnicą że ani jeden, ani drugi kodeks nie przewiduje zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia świadka⁴¹ (*notabene* trudno znaleźć jakieś uzasadnienie stanu, że w niektórych służbach mundurowych zażalenie na takie postanowienie przysługuje, a w innych nie). Poza tym jeśli chodzi o przesłuchanie, przepisy dla prawie wszystkich służb mundurowych ustanawiają prawo obwinionego do odmowy składania wyjaśnień⁴². Wyjątkiem w tym zakresie są tylko PSP, Siły Zbrojne i SCS, choć w stosunku do funkcjonariuszy tych służb należy wyprowadzić je z odpowiednio (analogicznie) stosowanego art. 175 § 1 k.p.k. Wydaje się wszakże, iż wskazane prawo obwinionego jest na tyle istotne, że zawsze powinno być wprost wyartykułowane w przepisach dyscyplinarnych.

W modelu policyjnym (ale z wyłączeniem SM) występuje ponadto regulacja przyznająca przełożonemu dyscyplinarnemu prawo zwrócenia się do właściwego organu o udostępnienie akt innego postępowania, w tym postępowania przygotowawczego, którego przedmiotem jest lub był czyn będący przedmiotem postępowania dyscyplinarnego. Za zgodą tego organu, potrzebne odpisy lub wyciągi z udostępnionych akt włącza się do akt postępowania dyscyplinarnego⁴³. W postępowaniach nieobjętych wspomnianym modelem też możliwe jest takie zwrócenie się do innego organu na podstawie art. 156 k.p.k. (co potwierdzają przepisy o włączaniu do akt materiałów przekazanych przez inne organy⁴⁴), ale istnienie ku temu bezpośredniej podstawy prawnej związanej

---

⁴⁰ M. Ciecierski, [w:] A. Melezini, K. Teszner (red.), Krajowa Administracja Skarbowa..., s. 1105.

⁴¹ W nauce prawa karnego procesowego brak jest jednomyślności co do formy odmowy zwolnienia świadka od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania. Obok poglądów wskazujących, że dokonuje się jej niezaskarżalnym postanowieniem {zob. L.K. Paprzycki, [w:] L.K. Paprzycki (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX, t. I. Komentarz do art. 1–424, wyd. 3, Warszawa 2013, s. 639; M. Kurowski, [w:] D. Świecki (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Art. 1–424, wyd. 4, Warszawa 2018, s. 731}, spotyka się też poglądy, że odmowa następuje w formie zarządzenia, na które nie przysługuje zażalenie (zob. P. Hofmański (red.), Kodeks postępowania karnego, t. I, Komentarz do artykułów 1–296, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 1052; K.T. Boratyńska, [w:] A. Sakowicz (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 8, Warszawa 2018, s. 555).

⁴² Zob. art. 135f ust. 1 pkt 1 u.Pol., § 17 ust. 1 pkt 1 rozp.SG, § 21 pkt 1 rozp.AW, § 20 pkt 1 rozp.ABW, art. 125 ust. 1 pkt 2 u.CBA, art. 129 ust. 1 pkt 2 u.SKWSWW, art. 248 ust. 1 pkt 1 u.SW, art. 230 ust. 1 pkt 2 u.SOP i art. 124 ust. 1 pkt 2 u.SM.

⁴³ Zob. art. 135e ust. 9 u.Pol., art. 124 ust. 9 u.CBA, art. 128 ust. 9 u.SKWSWW, art. 247 ust. 9 u.SW i art. 229 ust. 8 u.SOP.

⁴⁴ Zob. § 16 ust. 5 rozp.SG, § 19 ust. 4 rozp.AW i § 3 ust. 1 rozp. SM.

z postępowaniami dyscyplinarnymi jest pożądane, gdyż ułatwia udostępnianie akt.

Przepisy dla wszystkich służb mundurowych (z wyjątkiem PSP) formułują wymóg sporządzania protokołów z wymienionych powyżej czynności dowodowych, przy czym w modelu policyjnym obowiązuje dodatkowo regulacja, zgodnie z którą wyjaśnienia, zeznania, oświadczenia i wnioski oraz stwierdzenia określonych okoliczności przez rzecznika dyscyplinarnego zapisuje się w protokole z możliwą dokładnością, a osoby biorące udział w czynności mają prawo żądać zapisania w protokole z pełną dokładnością wszystkiego, co dotyczy ich praw i interesów⁴⁵. Brak tej dodatkowej regulacji nie oznacza, że poza modelem policyjnym protokoły nie muszą być sporządzane w dokładny sposób, bo obowiązek taki wynika z odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k. lub k.p.a. Ze zmniejszeniem formalności co do dokumentowania czynności dowodowych mamy do czynienia jedynie w przypadku Sił Zbrojnych. Przepisy ustanowione dla nich wymagają spisania protokołu wyłącznie z przesłuchania obwinionego, świadka i biegłego, a z przebiegu pozostałych czynności dowodowych może być sporządzony protokół lub notatka służbowa, co nie wydaje się właściwym rozwiązaniem. Trudno sobie np. wyobrazić utrwalenie przebiegu oględzin w formie notatki służbowej, a nie protokołu.

Bardzo ważną instytucją normowaną w przepisach dyscyplinarnych dla wszystkich służb mundurowych (z wyjątkiem PSP) są wnioski dowodowe. Przepisy te prawo do ich składania na piśmie przyznają obwinionemu, dodając poza modelem policyjnym i regulacjami dla SCS, że we wniosku wskazuje się okoliczności, które mają być udowodnione⁴⁶. W modelu tym wymóg ten wynika z przesłanek oddalenia wniosku dowodowego, które odnoszą się do tego typu okoliczności, a w przypadku SCS – z odpowiednio stosowanego art. 169 § 1 k.p.k., ale wydaje się, że ustawodawca powinien to wprost sformułować.

---

⁴⁵ Zob. art. 135e ust. 1 i 4 u.Pol., § 16 ust. 3 rozp.SG, § 19 ust. 2 rozp.AW, § 18 ust. 2 rozp.ABW, art. 124 ust. 1 i 4 u.CBA, art. 128 ust. 1 i 4 u.SKWSWW, § 45 ust. 1 i 2 u.woj., art. 247 ust. 1 i 4 u.SW, § 7 ust. 2 rozp.SCS, art. 229 ust. 1 i 4 u.SOP i art. 121 ust. 2 i 3 u.SM.

⁴⁶ Zob. art. 135f ust. 1 pkt 2 i ust. 7 *in princ.* u.Pol., § 17 ust. 1 pkt 2 i § 18 rozp.SG, § 21 pkt 2 i § 22 ust. 1 rozp.AW, § 20 pkt 2 i § 21 ust. 1 rozp.ABW, art. 125 ust. 1 pkt 3 i ust. 7 *in princ.* u.CBA, art. 129 ust. 1 pkt 3 i ust. 7 *in princ.* u.SKWSWW, art. 51 ust. 5 u.woj. i § 34 ust. 1 i 2 rozp.woj., art. 248 ust. 1 pkt 2 i ust. 7 *in princ.* u.SW, § 6 ust. 1 rozp.SCS, art. 230 ust. 1 pkt 3 i ust. 7 *in princ.* u.SOP oraz art. 124 ust. 1 pkt 3 i art. 125 ust. 2 *in princ.* u.SM.

Przesłanki oddalenia wniosku dowodowego we wszystkich służbach nawiązują do wymieniającego je art. 170 § 1 k.p.k. w brzmieniu sprzed 5 października 2019 r.⁴⁷ Możliwe przesłanki są następujące:

- 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (sprzeczne z prawem);
- 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności;
- 4) dowodu nie da się przeprowadzić;
- 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania⁴⁸.

Nie zawsze jednak występują wszystkie te przesłanki (tak jest w Siłach Zbrojnych, SCS, SOP i na zasadzie analogii w PSP). Przesłanka 1, 2 i 4 występuje zawsze. Z kolei najrzadziej (tylko w 4 przypadkach i na zasadzie analogii w PSP) spotyka się przesłankę 5, która skądinąd wydaje się przydatna w postępowaniach dyscyplinarnych i trudno dociec, dlaczego prawodawca często jej nie przewiduje.

Oddalenie wniosku dowodowego następuje co do zasady w formie postanowienia, na które służy zażalenie⁴⁹, z wyjątkiem takich służb jak SG, PSP i SCS, w których jest to niezaskarżalne postanowienie⁵⁰, tak samo jak na gruncie k.p.k., oraz Siły Zbrojne, w których jest to adnotacja⁵¹. Odmienność w stosunku do k.p.k. uzasadniona jest tym, że przed przełożonym dyscyplinarnym,

---

⁴⁷ Z dniem tym w art. 170 § 1 do dotychczasowych przesłanek dodano szóstą o następującej treści: „wniosek dowodowy został złożony po określonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona” (zob. art. 1 pkt 26 lit. a ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1694). Znajdzie ona zastosowanie (w drodze analogii) jedynie w postępowaniach prowadzonych w PSP.

⁴⁸ Zob. art. 135f ust. 7 u.Pol., § 18 ust. 2 rozp.SG, § 22 ust. 3 rozp.AW, § 21 ust. 3 rozp.ABW, art. 125 ust. 7 u.CBA, art. 129 ust. 7 u.SKWSWW, § 34 ust. 3 rozp.woj., art. 248 ust. 7 u.SW, art. 275 u.KAS w zw. z art. 170 § 1 k.p.k., art. 230 ust. 7 u.SOP oraz art. 125 ust. 2 u.SM.

⁴⁹ Zob. art. 135f ust. 7 i 8 u.Pol., § 22 ust. 4 i 5 rozp.AW, § 21 ust. 4 w zw. z § 19 ust. 2 rozp.ABW (odmienne, wbrew wskazanym przepisom rozp.AW i rozp.ABW, B. Opaliński, [w:] B. Opaliński, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu. Komentarz, Warszawa 2017, s. 375), art. 125 ust. 7 i 8 u.CBA, art. 129 ust. 7 i 8 u.SKWSWW, art. 248 ust. 7 i 8 u.SW, art. 230 ust. 7 i 8 u.SOP oraz art. 125 ust. 2 w zw. z art. 121 ust. 5 u.SM.

⁵⁰ Zob. § 18 ust. 3 w zw. z § 17 ust. 1 pkt 4 rozp.SG oraz art. 275 u.KAS w zw. z art. 170 § 3 i art. 459 § 2 k.p.k. (te przepisy k.p.k. mają także zastosowanie *per analogiam* wobec funkcjonariuszy PSP).

⁵¹ Zob. § 34 ust. 4 rozp.woj.

po wpłynięciu do niego sprawozdania rzecznika dyscyplinarnego, generalnie nie prowadzi się już postępowania dowodowego (wyjątek stanowi PSP, w której organem orzekającym jest komisja dyscyplinarna), więc na wcześniejszym etapie postępowania zgromadzony materiał dowodowy powinien być w miarę wyczerpujący.

Szczególną postacią wniosku dowodowego jest wniosek obwinionego o uzupełnienie akt postępowania po końcowym zapoznaniu go z nimi. Przewidują go regulacje dla wszystkich służb, z wyjątkiem PSP, w stosunku do której należy analogicznie zastosować mówiący o nim art. 321 § 5 k.p.k. Na postanowienie o odmowie uwzględnienia tego wniosku też przysługuje zażalenie⁵², z wyłączeniem SCS (postanowienie jest niezaskarżalne⁵³) i Sił Zbrojnych (odmowa następuje w formie adnotacji⁵⁴), które to wyjątki – ze wskazanych powyżej względów – nie są pożądane. Ponadto przepisy dyscyplinarne przyznają obwinionemu prawo do złożenia wniosku o uzupełnienie akt w zakresie wynikającym z przeprowadzonych czynności dowodowych uzupełniających akta tego postępowania, ale już bez możliwości zaskarżenia odmowy jego uwzględnienia. Tak jest w regulacjach dotyczących wszystkich służb z wyjątkiem SG, AW, ABW, Sił Zbrojnych, SCS i PSP⁵⁵, ale w przypadku 4 ostatnich służb wspomniane prawo wynika z odpowiednio lub analogicznie stosowanego art. 321 k.p.k.⁵⁶, który rozumie się w ten sposób, że w razie uzupełnienia postępowania cała procedura końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania, włącznie z terminem na składanie wniosków o uzupełnienie śledztwa, powinna być powtórzona⁵⁷.

Przepisy dyscyplinarne określają wreszcie czas na przeprowadzenie czynności dowodowych⁵⁸. Zasadą jest miesiąc lub 30 dni, ale z możliwością

---

⁵² Zob. art. 135i ust. 5 u.Pol., § 22 rozp.SG, § 26 rozp.AW, § 25 w zw. z § 19 ust. 2 rozp.ABW, art. 128 ust. 5 u.CBA, art. 132 ust. 5 u.SKWSWW, art. 251 ust. 4 u.SW, art. 233 ust. 5 u.SOP i art. 127 ust. 5 w zw. z art. 121 ust. 5 u.SM.

⁵³ Zob. § 8 ust. 1 rozp.SCS w zw. z art. 275 u.KAS w zw. z art. 459 § 2 k.p.k.

⁵⁴ Zob. § 34 ust. 4 rozp.woj.

⁵⁵ Zob. art. 135i ust. 6 u.Pol., art. 128 ust. 6 u.CBA, art. 132 ust. 6 u.SKWSWW, art. 251 ust. 5 u.SW, art. 233 ust. 6 u.SOP i art. 127 ust. 6 u.SM.

⁵⁶ Por. B. Opaliński, [w:] B. Opaliński, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, *Ustawa...*, s. 376 (Autor nie powołuje się wszakże na k.p.k.).

⁵⁷ Por. P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. II, Komentarz do artykułów 297–467, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 157; Z. Brodzisz, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego*. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2018, s. 757; B. Skowron, [w:] K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego*. Komentarz, Warszawa 2018, s. 691.

⁵⁸ Zob. art. 135h u.Pol., § 20 rozp.SG, § 24 rozp.AW, § 23 rozp.ABW, art. 127 u.CBA, art. 131 u.SKWSWW, art. 45 ust. 2 u.woj., art. 250 u.SW, art. 265 ust. 1 u.KAS, art. 232 u.SOP i art. 126 u.SM.

przedłużenia tego terminu. Jedynie w SCS są to 3 miesiące, co jest nieuzasadnioną odmiennością. Niejednolite są też reguły i okresy przedłużania, co również nie ma racjonalnego uzasadnienia.

Należy dodać, że w rozporządzeniach dla służb, których dotyczy policyjny model postępowania dowodowego, zawarte są wzory dokumentów procesowych, w tym związanych z tymże postępowaniem, np. wzory protokołów przesłuchań, protokołu oględzin, postanowienia o odmowie uwzględnienia wniosku dowodowego, protokołu włączenia do akt postępowania dyscyplinarnego odpisu(-sów)/wyciągu(-gów) uzyskanego(-nych) z innego postępowania, postanowienia o odmowie uzupełnienia akt postępowania dyscyplinarnego i in. Wskazane byłyby dodanie takich wzorów w regulacjach dotyczących służb nieobjętych modelem policyjnym, gdyż znacznie ułatwia to postępowanie dyscyplinarne i pomaga unikać w nim błędów.

Podsumowując, trzeba zauważyć, że zróżnicowanie regulacji dyscyplinarnego postępowania dowodowego w poszczególnych służbach mundurowych wydaje się nieuzasadnione i że celowe byłoby wykorzystanie w odniesieniu do funkcjonariuszy wszystkich służb wyróżniającego się najwyższym stopniem szczególności i kompleksowości policyjnego modelu tego postępowania.

Ocena dowodów w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów

Rozważania, które dotyczyć mają oceny dowodów w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów, wypada poprzedzić oczywistym stwierdzeniem, że jakakolwiek ocena zawsze pozostaje oceną względną. Dzieje się tak dlatego, że ocena jest sądem wartościującym, wszelką wypowiedzią mającą postać „to jest wartościowe” (dobre, piękne itp.) lub „to nie jest wartościowe” (jest brzydkie, złe itp.), wyrażającą dodatnie lub ujemne ustosunkowanie się oceniającego do przedmiotu oceny (stanu rzeczy, zdarzenia, innej osoby itp.)¹. W tym kontekście jest zrozumiałe, że wszelkie oceny, w tym także ocena dowodów w takim lub innym postępowaniu (dyscyplinarnym, karnym, cywilnym, administracyjnym) mogą być rozbieżne, niekiedy krańcowo. Mogą to być oceny pozytywne/ dodatnie, fachowe, gruntowne, obiektywne, rzetelne (ale mogą też być oceny negatywne), błędne (pozbawione wartości). Aby jednak ostateczna ocena dowodów w etapie orzekania nie była dowolna, wprowadza się określone kryteria niesformalizowane, pozaprawne takiej oceny, jak zasady prawidłowego rozumowania (zasady logiki), wskazania wiedzy czy doświadczenia życiowe. Powszechnie stanowi się, że organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich, a nie tylko niektórych, przeprowadzonych dowodów, które powinny oceniać swobodnie, właśnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania, wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Nie uchodzi uwadze, że tak opisane kryteria oceny przynależą do zasady swobodnej oceny dowodów, która oznacza, że organ procesowy ocenia dowody i wyciąga z nich wnioski - wedle wewnętrznego przekonania, nie krępowany w tej materii regulacjami prawnymi². Tego rodzaju zasada funkcjonuje w procedurze karnej³, cywil-

---

¹ Wielka Encyklopedia PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2003, t. 19, s.287. Podobnie zob. także Słownik języka polskiego, PWN Warszawa 1988, t. 2, s. 436 i tu pojęcie opinii między innymi jako wyrażony w formie ustnej lub pisemnej sąd o wartości czegoś; osąd, krytyka.

² M. Cieślak, Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, Warszawa 1984, s. 360. Zob. także K. Marszał, [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek (red.), Proces karny, Katowice 2003, s. 81- 84 i przywołana tam literatura oraz S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny, Zarys systemu, Warszawa 2013, s. 252- 259. Gdyby natomiast prawo (ustawowe czy zwyczajowe) przewidywało reguły dowodowe, które z góry określają wartość poszczególnych dowodów i wnioski, jakie można, należy albo nie można z nich wyciągnąć, to mielibyśmy do czynienia z przeciwieństwem zasady swobodnej oceny dowodów, czyli z zasadą prawnej oceny

nej⁴ i administracyjnej⁵. W postępowaniach tych jednak, cywilnym i administracyjnym, zasada swobodnej oceny dowodów formułowana jest w taki sposób, że nie zawiera ustawowych kryteriów oceny dowodów. Istotne znaczenie przypisuje się bowiem wymaganiu, aby ocena dowodów była dokonana na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału, a więc z uwzględnieniem wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu (całości kształtu materiału dowodowego), jak również wszystkich okoliczności towarzyszących

---

dowodów, która to koncepcja jest różnie nazywana w literaturze: „zasada formalnej oceny dowodów”, „zasada ustawowych reguł dowodowych”, „formalna teoria dowodowa”, „system dowodów formalnych”, „system ustawowych reguł dowodowych” i in. Tak M. Cieślak, Polska..., s. 360.

³ Art. 7 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 1987 z późn. zm.), zwany dalej k.p.k., w brzmieniu „Organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenionych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego”.

⁴ Art. 233 Kodeksu cywilnego z dnia 23 kwietnia 1964r., tekst jednolity Dz.U.2018, poz. 1025, 1104, 1629, zwany dalej k.c. w brzmieniu „§ 1. Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. § 2. Sąd oceni na tej samej podstawie, jakie znaczenie nadać odmowie przedstawienia przez stronę dowodu lub przeszkodom stawianym przez nią w jego przeprowadzeniu wbrew postanowieniu sądu”. Zob. także T. Ereciński, [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, Część pierwsza, Postępowanie rozpoznawcze, t. 1, Warszawa 2009, s. 681-686.

⁵ Art. 80 z dnia 14 czerwca 1960r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 2096 z późn. zm), zwany dalej k.p.a. w brzmieniu „Organ administracji publicznej ocenia na podstawie całości kształtu materiału dowodowego, czy dana okoliczność została udowodniona”. Nie sposób nie zauważyć, a i *in extenso* przytoczyć należy za P. Przybysz, Kodeks postępowania administracyjnego, Komentarz, Warszawa 2010, s. 237- 239, że orzecznictwo sądów administracyjnych wypracowało ogólne reguły oceny takiego materiału dowodowego. Zob. np. teza czwarta wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego OZ w Lublinie z 17 maja 1994 r., SA/Lu 1921/93- LexPolonica nr 341604; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego OZ w Poznaniu z 28 stycznia 1999 r., I SA/Po 1046/98- LexPolonica nr 350475, a mianowicie, po pierwsze, że należy opierać się na materiale dowodowym zebranym przez organ administracji prowadzący postępowanie, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w przepisach prawa (np. pomoc prawna), po drugie: ocena powinna być oparta na wszechstronnej ocenie całości kształtu materiału dowodowego; organ powinien dokonać oceny mocy i wiarygodności dowodu wraz z całym materiałem sprawy i na jego tle, co wiąże się z koniecznością porównania różnych dowodów ze sobą, z ustaleniem przesłanek, które obniżają bądź pozbawiają dany dowód mocy dowodowej lub wiarygodności, po trzecie: organ powinien dokonać oceny znaczenia i wartości dowodów dla toczącej się sprawy, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z domniemań prawnych, związanych z niektórymi dowodami lub dotyczących dokumentów urzędowych, które mają zastosowanie na podstawie art. 76 § 1, po czwarte: rozumowanie, na podstawie którego organ ustala sporny stan faktyczny, powinno zawsze być zgodne ze współczesną wiedzą, prawidłami poprawnego rozumowania (logika i doświadczeniem życiowym). Por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego OZ w Krakowie z dnia 6 maja 1999 r., I SA/Kr 11/98, LexPolonica nr 350319.

przeprowadzaniu poszczególnych dowodów i mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności.

Stwierdzić należy, że wskazana wyżej zasada swobodnej oceny dowodów nie znajduje wyrażonej podstawy prawnej o charakterze dyrektywalnym w przepisach o postępowaniu dyscyplinarnym policjantów⁶. Trudno też wyinterpretować wspomnianą zasadę z przepisów, które bezpośrednio dotyczą odpowiedzialności dyscyplinarnej i karnej policjantów. Jedyne przepisy art. 135j u.pol., który mówi, że przełożony dyscyplinarny wydaje orzeczenie o uniewinnieniu albo odstąpieniu od ukarania, albo ukaraniu, albo umorzeniu postępowania na podstawie oceny zebranego w postępowaniu dyscyplinarnym materiału dowodowego dotyczy w zasadzie trybu wydania orzeczenia. Stanowi jednak, że przedmiotowe orzeczenia organ ten wydaje na podstawie oceny zebranego materiału dowodowego. Wynika z tego, że przed wydaniem orzeczenia przełożony dyscyplinarny powinien dokonać oceny i jest to jego prawny obowiązek. Podkreślić należy, że przepis nie wskazuje, w jaki sposób ocena ta ma być dokonana. W szczególności, czy organ prowadzący postępowanie dyscyplinarne ocenia dowody i wyciąga z nich wnioski wedle wewnętrznego przekonania, nie krępowany w tej materii regułami prawnymi⁷. Wiadomo tyle, że przedmiotowa ocena powinna dotyczyć zebranego materiału dowodowego, i to całego materiału. Nie sposób bowiem przyjąć, aby ocena ta była ograniczona jedynie do części materiału. Nie podejmując tej kwestii szerzej, można zatem uznać, że wspomniana zasada swobodnej oceny dowodów na gruncie przepisów regulujących postępowanie dyscyplinarne policjantów nie występuje, ponieważ nie znajduje ona podstawy prawnej, która zdawałaby się ją wyrażać. Rodzi się pytanie, skoro tak, to czy i w jaki sposób oceniają dowody przełożony dyscyplinarny, gdy wszczyna postępowanie (art. 134 i u.pol.), a potem wydaje orzeczenie (art. 135j u.pol.), wyższy przełożony dyscyplinarny, który może uzupełnić materiał dowodowy (art. 135l ust. 1 u.pol.), rzecznik dyscyplinarny, który zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia sprawy (art. 135e u.pol.), aby ostatecznie wydać postanowienie o zakończeniu czynności dowodowych oraz sporządzić sprawozdanie (art. 135 i ust. 1 i 7 u.pol.). In-

---

⁶ Rozdział 10 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990r. o Policji (tekst jednolity Dz. U. 2019, poz. 161 z późn. zm.), dalej określana jako u.pol., a konkretnie przepisy art. 132 do 144a, oraz Ł. Czebotar, Z. Gądzik, A. Łyżwa, A. Michałek, A. Świerczewska- Gąsiorowska, M. Tokarski, Ustawa o Policji. Komentarz, Warszawa 2015, s. 645- 748, a także I. Adamczak, Zasady postępowania dyscyplinarnego policjantów, [w] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji, Piła 2011, s.41- 55

⁷ M. Cieślak, Polska..., s. 360.

nymi słowy, czy istnieją takie czynniki, którymi przełożony bądź rzecznik dyscyplinarny kierują się i liczą się z nimi przy ocenie dowodów i dokonywaniu ustaleń faktycznych, skutkujących orzeczeniem kary albo uniewinnieniem. Dalej, czy organy te, dokonujące oceny wiarygodności i mocy dowodów, przyjmują interpretację zgodną z prawem właściwym dla danego stosunku, ogólnymi zasadami prawa, zasadami słuszności (*ex aequo bono*), ustalonymi zwyczajami, czy z własnym wewnętrznym przekonaniem akceptowanym przez sumienie jako najbliższą normą moralności⁸ na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Podając próbę odpowiedzi na postawione wyżej pytania, a tym samym dążąc do wyjaśnienia zawartych w nich kwestii, należy zauważyć, że przedmiotem oceny organu w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów jest zebrany materiał dowodowy, czyli konkretne dowody zebrane w sprawie. W terminologii prawniczej nazwa „dowód” nie jest jednoznaczna. W procesie karnym oznacza ona zarówno źródło informacji, fakt dowodowy, jak również wszystkie czynności procesowe związane z uzyskaniem informacji, wprowadzeniem i uzewnętrznieniem jej w procesie karnym oraz ostateczny wynik przebiegu myślowego⁹. Terminem „dowód” określa się również czynność dowodową i wynik postępowania dowodowego¹⁰. Na pewno jest to środek umożliwiający wykazanie istnienia lub nieistnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy oraz prawdziwości lub nieprawdziwości twierdzeń o faktach. W tym sensie trafna wydaje się regulacja, że jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem (art. 75 § 1 k.p.a.). W praktyce „dowód” kojarzony jest najczęściej ze źródłem dowodowym, środkiem dowodowym i faktem głównym. W takim też znaczeniu używana będzie w dalszych wywodach. Przez źródło dowodowe rozumie się osobę lub rzecz, które dostarczają środków dowodowych¹¹. Stąd też jako źródła dowodowe należy wskazać świadka, oskarżonego/ obwinionego, biegłego (tzw. osobowe źródła dowodowe) czy przedmioty mające znaczenie dla sprawy, dokument, dowód rzeczowy, eksperyment procesowy (tzw. rze-

---

⁸ Zob. E. Wiszowaty, *Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością*, Warszawa 2011, s. 38- 54.

⁹ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, t. I, Warszawa 1955, s. 37 i tam wskazane dalsze zakresy pojęciowe nazwy „dowód”.

¹⁰ *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 7, s. 325. Vide także *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 1988, t. 1, s. 443 i R. Kmieć, [w:] R. Kmieć (red.), *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Zakamycze 2005, s. 24-27.

¹¹ K. Marszał [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces...*, s. 216 z przypisem.

czowe źródła dowodowe). Natomiast środki dowodowe traktowane są jako forma przekazu informacji (spostrzeżeń), które uzyskuje się ze źródła dowodowego, z którym organ styka się bezpośrednio, przeprowadzając dowód. W tym znaczeniu jako środki dowodowe wyróżnić należy wyjaśnienia, zeznania, opinię biegłego, zeznania biegłego, treść dokumentu, właściwości dowodu rzeczowego, wyniki eksperymentu procesowego. To właśnie zbiór środków dowodowych, podobnie jak we wspomnianych wcześniej procedurach karnej, cywilnej i administracyjnej, stanowi podstawę dowodową i umożliwia - w drodze rozumowań uzasadniających - ustalenie, udowodnienie faktu istotnego¹². W postępowaniu dyscyplinarnym policjantów takimi środkami dowodowymi będą zatem wyjaśnienia obwinionego, zeznania świadków, opinie biegłych, ich zeznania, właściwości miejsca, osoby lub rzeczy ujawnione podczas oględzin (art. 135e ust. 1 u.pol.). Przeprowadzone i uzyskane w taki sposób dowody z tych właśnie rzeczowych i osobowych środków oraz źródeł dowodowych wymagają weryfikacji, sprawdzenia, albo inaczej potwierdzenia prawdziwości faktu przewinienia dyscyplinarnego. Nie może być to weryfikacja dowolna, według własnej woli, własnych chęci, w sposób niczym nie krępowany, lecz musi być to ocena swobodna. Nieodzowna jest także uwaga, że przedmiotem oceny jest nie tylko zebrany w tym postępowaniu materiał dowodowy w celu dokonania ostatecznych ustaleń faktycznych i podjęcia merytorycznej decyzji, ale także całokształt wcześniejszych czynności procesowych (dowodowych), które polegają na ujawnianiu i przeprowadzaniu dowodów, poczynając od wszczęcia postępowania i poszukiwania dowodów. To oznacza, że omawiana ocena dowodów przynależy nie tylko do fazy orzekania, ale obejmuje także wcześniejsze postępowanie dowodowe¹³. Stąd, wydaje się rzeczą słuszną, aby pojęcie postępowania dowodowego w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów ujmować w sensie szerokim lub węższym. Postępowanie dowodowe *sensu largo* obejmowałoby wówczas całokształt czynności procesowych (dowodowych), poczynając od wszczęcia postępowania i rozpoczęcia poszukiwania dowodów, a kończąc na sformułowaniu przez organ ostatecznych ustaleń faktycznych w wyniku oceny dowodów w fazie orzekania lub podejmowania decyzji merytorycznych. Natomiast postępowanie dowodowe *sensu stricto* oznaczałoby wyłącznie czynności procesowe polegające na przeprowadzaniu (ujawnianiu)

---

¹² R. Kmieciak, Prawo dowodowe..., s. 27.

¹³ Zob. pojęcie postępowania dowodowego R. Kmieciak [w:] R. Kmieciak, Prawo dowodowe..., s. 22- 23.

dowodów przez organ dokonujący konkretnych ustaleń faktycznych i podejmujący decyzje¹⁴.

W kontekście tak poczynionych wyżej uwag należy stwierdzić, że przełożony dyscyplinarny obowiązany jest ocenić zebrany materiał dowodowy (źródła informacji o popełnionym przewinieniu), jego zakres i moc dowodową, by następnie w oparciu o ten materiał poczynić ustalenia na gruncie konkretnych okoliczności sprawy dyscyplinarnej i wydać postanowienie o wszczęciu postępowania (art. 134i u.pol.). Chodzi w tym przypadku o takie materiały dowodowe, które pozwalają sformułować zarzut przeciwko określonemu policjantowi. Przełożony dyscyplinarny musi zatem dysponować takimi środkami dowodowymi, które ostatecznie pozwalają na ustalenie stanu faktycznego zarzucanego przewinienia. Materiał dowodowy musi obejmować przede wszystkim okoliczności, które są zawarte w ustawowej konstrukcji przewinienia dyscyplinarnego. Okoliczności stanowiące podstawę wszczęcia muszą być konkretne, co oznacza, że powinny wyrażać się w faktach możliwych do sprawdzenia i muszą być bezwzględnie w sposób procesowy udokumentowane. Ponadto, powinna być to liczba wystarczająca do tego, by fakty te łącznie tworzyły zwarłą, logiczną całość oraz by w oparciu o nie można było zbudować choćby jedną wersję, wskazującą na popełnienie przewinienia dyscyplinarnego przez konkretnego policjanta jako sprawcę tego przewinienia. Takim przewinieniem dyscyplinarnym może być czyn będący przejawem naruszenia dyscypliny służbowej lub czyn polegający na nieprzestrzeganiu zasad etyki zawodowej (art. 132 ust. 1, 2, 3 u.pol.). Przełożony dyscyplinarny musi mieć na uwadze, że wszczęcie postępowania dyscyplinarnego jest możliwe wyłącznie wtedy, gdy zachodzi uzasadnione przypuszczenie popełnienia przez policjanta przewinienia dyscyplinarnego (art. 134i u.pol.). Konieczność istnienia bowiem takiej podstawy wskazuje, że przedmiot postępowania dyscyplinarnego nie będzie kształtowany dowolnie, a przełożony dyscyplinarny nie będzie ponosić odpowiedzialności z racji przekroczenia uprawnień czy niedopełnienia obowiązków¹⁵. Jeżeli ocena, na tym etapie postępowania, zebranego materiału dowodowego wykaże, że nie zachodzi uzasadnione przypuszczenie popełnienia przez policjanta przewinienia dyscyplinarnego, to przełożony dyscyplinarny nie wszczyna postępowania dyscyplinarnego, wszczęte zaś postępowanie umarza. W pierwszym

---

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Tak I. Adamczak, Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego w Policji, [w:] P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Węzłowe problemy prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych, Piła 2012, s. 60, a także Ł. Czebotar, Z. Gądzik, A. Łyżwa, A. Michałek, A. Świerczewska-Gąsiorowska, M. Tokarski, Ustawa..., s. 683- 687.

przypadku wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia, w drugim - orzeczenie o umorzeniu (art. 135 u.pol.). Może też zdarzyć się, że analiza dowodów (okoliczności i faktów) rodzi wątpliwości, co do popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, jego kwalifikacji prawnej albo tożsamości sprawcy. Wtedy przełożony dyscyplinarny przed wszczęciem postępowania zleca rzecznikowi dyscyplinarnemu przeprowadzenie czynności wyjaśniających (art. 134i ust.4 w zw. z art. 135a ust. 1 u.pol.). Trudno więc nie dostrzec, że decyzja o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego zależy bezpośrednio od oceny istniejących w tym momencie dowodów, które umożliwiają przełożonemu odtworzenie i poznanie istotnego faktu wskazującego na popełnienie przewinienia.

Nie sposób wykluczyć, że po wszczęciu postępowania dyscyplinarnego ulegną zmianie zarzuty stawiane obwinionemu lub zajdzie potrzeba ich uzupełnienia, gdyż uzasadniać to będzie zebrany materiał dowodowy. W tej sytuacji przełożony dyscyplinarny wyda postanowienie o zmianie lub uzupełnieniu zarzutów (art. 135e ust. 10 u.pol.). Wydanie takiego orzeczenia i wykazanie jego słuszności przez przełożonego dyscyplinarnego będzie konsekwencją odmiennej oceny materiału dowodowego, oceny innej aniżeli ta, która legła u podstaw wszczęcia postępowania. To oznacza, że w trakcie trwania postępowania dyscyplinarnego ocena zebranego materiału dowodowego może ulec zmianie. Zależać to będzie nie tylko od stanu zgromadzonego materiału dowodowego, autentyczności dowodów, ich przydatności i wiarygodności jako elementów oceny, ale także od samego oceniającego, którego ocena w żadnym razie nie powinna być oceną dowolną.

Powyższe skłania do stwierdzenia, że zarówno przełożony dyscyplinarny, jak i rzecznik dyscyplinarny oceniają dowody w toku trwania całego postępowania dyscyplinarnego pierwszoinstancyjnego. Natomiast wyższy przełożony dyscyplinarny wskutek odwołania weryfikuje poprawność oceny organu pierwszej instancji i niekiedy ocenę taką koryguje. Sytuacja taka może mieć miejsce wówczas, gdy organ rozpoznający sprawę w postępowaniu odwoławczym na podstawie stanu faktycznego ustalonego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym uzna, że należy uzupełnić materiał dowodowy, bo jest to potrzebne do prawidłowego wydania orzeczenia. Wykonanie czynności dowodowych, z jednoczesnym określeniem ich zakresu, wyższy przełożony dyscyplinarny zleca wtedy rzecznikowi dyscyplinarnemu prowadzącemu postępowanie dyscyplinarne (art. 135l u.pol.). W teorii procesu karnego mówi się o tak zwanej ocenie uprzedniej (apriorycznej) i ocenie następczej (aposteriorycznej). Ta pierwsza ocena, poprzedzająca przeprowadzenie dowodu polega na badaniu

przydatności dowodu do udowodnienia danej kwestii i dokonuje się jej pod kątem dopuszczalności dowodu. Przedmiotem takiej oceny jest wówczas nie rzeczywista, ale spodziewana wartość dowodu. Druga z ocen, aposterioryczna, dokonywana jest po przeprowadzeniu dowodu. Taka ocena może być jednostkowa, czyli ocena każdego dowodu z osobna bezpośrednio po jego przeprowadzeniu, albo kompleksowa, do której dochodzi w czasie narady przed wydaniem orzeczenia, a po zamknięciu już postępowania dowodowego¹⁶. Z tej perspektywy trudno nie dostrzec, że referowane oceny stosowane są analogicznie także w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów. W praktyce to przełożony dyscyplinarny zasadniczo dokonuje oceny aposteriorycznej, kompleksowej, gdyż to on w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów dokonuje ostatecznej oceny dowodów podczas etapu orzekania (art. 135j ust. 1 u.pol.). Rzecznik dyscyplinarny dokonuje natomiast oceny apriorycznej i aposteriorycznej, ale jednostkowej, ponieważ organ ten przede wszystkim zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia sprawy. W szczególności przesłuchuje świadków, obwinionego, dokonuje oględzin, a może też zlecić przeprowadzenie odpowiednich badań (art. 135e ust. 1 u.pol.). W kontekście przywołanego wcześniej pojęcia oceny uprzedniej i następczej dowodów wypada stwierdzić, że nie będzie oceną aposterioryczną kompleksową ocena rzecznika dyscyplinarnego, który po zapoznaniu obwinionego z aktami postępowania wydaje postanowienie o zakończeniu czynności dowodowych i sporządza sprawozdanie, w którym między innymi wskazuje obwinionego i określa zarzucane mu przewinienie dyscyplinarne, z opisem stanu faktycznego ustalonego na podstawie dowodów (art. 135 i ust. 7 u.pol.). Nie uchodzi uwadze, że rzecznik dyscyplinarny faktycznie dokonuje takiej kompleksowej oceny dowodów w trakcie sporządzania sprawozdania. Nie jest to jednak ocena w etapie orzekania, a tylko taka ocena - według definicji - może być kwalifikowana jako ocena aposterioryczna kompleksowa.

Wskazano wcześniej, że przełożony dyscyplinarny i rzecznik dyscyplinarny oceniają dowody w toku pierwszoinstancyjnego postępowania dyscyplinarnego policjantów, a także że ocena ta nie może być dowolna. Stwierdzono ponadto, że na gruncie przepisów regulujących postępowanie dyscyplinarne policjantów nie występuje zasada swobodnej oceny dowodów. W kontekście niniejszych uwag wypada rozważyć, czy możliwe jest wypełnienie tej luki poprzez odpowiednie wykorzystanie do tego na zasadzie *analogii legis* przepisu

---

¹⁶ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 253- 254. Także R. Kmiecik (red.), *Prawo dowodowe...*, s. 92 i 258- 263.

prawa art. 7 k.p.k., który normuje zbieżny stan faktyczny, definiując zasadę swobodnej oceny dowodów. Antycypując dalsze rozważania można już teraz wskazać, że takie przekazanie jest możliwe. Jest też korzystne, ponieważ daje organowi możliwość swobodnego wyciągania logicznych wniosków z konkretnego materiału dowodowego, i to mimo nawet związania tego organu trzema czynnikami pozaprawnymi, to jest przeprowadzonymi dowodami jako zjawiskami obiektywnymi, prawami nauki i zasadami doświadczenia życiowego, oraz zasadami poprawnego, logicznego myślenia. Te warunki właśnie sprzyjają dokonywaniu prawdziwych ustaleń¹⁷.

Przepis art. 135p ust. 1 u.pol. stanowi, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie o Policji do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego, dotyczące wezwań, terminów, doręczeń i świadków, z wyłączeniem możliwości nakładania kar porządkowych. W postępowaniu dyscyplinarnym do świadków nie stosuje się również art. 184 k.p.k. To oznacza, że przepis ten ustanawia klauzulę limitatywną, gdyż wyraźnie wskazuje zakres odesłania do rozdziałów kodeksu postępowania karnego oraz enumeratywne wyłączenia odpowiedniego zastosowania poszczególnych przepisów. Nie wskazuje, co istotne, odesłania do rozdziałów poprzez wskazanie określonych numerów. Wskazuje natomiast określoną materię. Dlatego uznaje się, że istnieje możliwość odpowiedniego zastosowania tych przepisów (k.p.k.), które nie zostały zawarte w rozdziale 15 (wezwania i doręczenia), rozdziale 14 (terminy), rozdziale 21 (świadkowie), dotyczą kwestii wezwań, doręczeń, terminów i świadków, a znajdują się w wielu innych rozdziałach kodeksu postępowania karnego¹⁸. Trudno przeoczyć, że ustanowienie klauzuli limitatywnej nie wyklucza także odpowiedniego zastosowania innych jednostek kodeksu postępowania karnego, w tym między innymi przepisów proceduralnych ściśle związanych z wyznaczonym modelem postępowania dyscyplinarnego, jak zasady postępowania, przedmiot i formy procesowe. Istnieją bowiem przypadki, które nie zostały autonomicznie uregulowane w ustawie o Policji, a także pozostają poza zakresem klauzuli limitatywnej. Wszystkie one podpadają pod doktrynalną konstrukcję rzeczywistej luki w prawie¹⁹. W tym obszarze można przeto mówić wprost o oddziaływaniu mechanizmu *analogii legis* (analogii z ustawy), a nawet jeszcze bardziej ogólnej konstrukcji *analogii iuris* (analogii

---

¹⁷ M. Cieślak, Polska..., s. 365 i 362.

¹⁸ B. Janusz- Pohl, *Analogia legis* na gruncie ustawy o Policji - zagadnienia wybrane, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, Piła 2017, s. 26.

¹⁹ *Ibidem*, s. 27.

z prawa)²⁰. Jak wskazuje B. Janusz- Pohl, konkludując swoje rozważania dotyczące klauzuli limitatywnej, ustanowienie na gruncie art. 135p ustawy o Policji klauzuli limitatywnej nie wyklucza *per se* rozważenia odnośnie do innych układów faktycznych pozostających poza sferą regulacji zastosowania mechanizmu *analogii legis*, a nawet *analogii iuris*. Jej zdaniem, wniosek taki nie przesądza jednak o jakimkolwiek automatyzmie w tej kwestii, zaś stosowanie przepisów proceduralnych cechuje się mniejszymi ograniczeniami (aniżeli stosowanie przepisów kodeksu karnego), pośród których najistotniejsze są te właśnie, które ściśle związane są z wyznaczonym modelem postępowania dyscyplinarnego²¹.

Nie podejmując tej kwestii szerzej, należy powtórzyć, że w przepisach o postępowaniu dyscyplinarnym policjantów nie został uregulowany stan rzeczy odnoszący się do oceny przeprowadzonych dowodów. Z przepisów tych nie wynika, w jaki sposób oceniają dowody przełożony dyscyplinarny, wyższy przełożony dyscyplinarny czy rzecznik dyscyplinarny. W szczególności, czy istnieją takie czynniki, którymi kieruje się przełożony dyscyplinarny i liczy się z nimi przy ocenie i dokonywaniu ustaleń faktycznych, skutkujących orzeczeniem kary albo uniewinnieniem. Powyższe wynika natomiast z treści art. 7 k.p.k., który to przepis zawiera dyrektywę, według której organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego (zasada swobodnej

---

²⁰ Ibidem.

²¹ A pośród nich: 1/ aksjologia ustawodawcy na gruncie ustawy o Policji, 2/ cel uregulowania prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych, 3/ przyjęty model postępowania / zasady postępowania, przedmiot i formy procesowe, 4/ poziom gwarancyjności rozwiązań prawnych przyjętych na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego w Policji, 5/ cel pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej i znaczenie odpowiedzialności dyscyplinarnej dla etosu zawodu, 6/ relacje pomiędzy odpowiedzialnością karną i dyscyplinarną. Tak B. Janusz- Pohl, *Analogia legis...*, s.27- 28. Zob. także R. Giętkowski, Stosowanie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego w postępowaniach dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy służb mundurowych, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie...*s. 14- 20; P. Józwiak, *Odpowiednie stosowanie w sprawach dyscyplinarnych policjantów niektórych instytucji wykształconych w powszechnym prawie karnym*, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie...*, s. 29- 39, W. Kozielowicz, *Odpowiednie stosowanie instytucji zasad współżycia społecznego przy określaniu odpowiedzialności policjantów*, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie...*, s. 40- 43, A. Rak, *Pokrzywdzony w rozumieniu art. 134i ust. 1 pkt 2, art. 134i ust.3, art. 135 ust 2 i art. 135h ust. 3 ustawy o Policji, w świetle przepisów Kodeksu postępowania karnego i orzecznictwa sądowo-administracyjnego*, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie...*, s. 44-56, I. Adamczak, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w sprawach dyscyplinarnych w Służbie Celnej*, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), *Odpowiednie...*, s. 7-13.

oceny dowodów). Stąd, na gruncie przyjętych wcześniej założeń, należy stwierdzić, że możliwe jest w tej sytuacji poprzez mechanizm *analogii legis* odpowiednie²² zastosowanie (dostosowanie) w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów regulacji, dotyczącej stanu rzeczy podobnego do objętego luką, a zatem regulacji przewidzianej w treści przepisu art. 7 k.p.k. Istotą bowiem *analogii legis* jest właśnie wypełnienie luki prawnej przez ustanowienie normy najbardziej zbliżonej do danej sytuacji²³. Ustanowienie klauzuli limitatywnej, nie wyklucza w tym przypadku odpowiedniego zastosowania przepisu art. 7 k.p.k. Użycie poprzez *analogię legis* tego przepisu nie stanowi próby rozszerzenia zakresu możliwych do wykorzystania w postępowaniu dyscyplinarnym przepisów kodeksu postępowania karnego (art. 135p ust. 1 u.pol.). Zabieg taki podyktowany jest przede wszystkim potrzebami postępowania dyscyplinarnego²⁴. Przełożony dyscyplinarny bowiem, podobnie jak sąd, powinien po pierwsze - opierać przekonanie jedynie na dowodach prawidłowo przeprowadzonych, z zachowaniem wymagań dotyczących źródeł dowodzenia oraz zasady bezpośredniości, która stwarza warunki do poczynienia prawdziwych ustaleń faktycznych, ponieważ eliminuje niebezpieczeństwo zniekształceń mogących się pojawić przy spostrzeganiu, zapamiętywaniu, jak i odtwarzaniu w wyjaśnieniach, zeznaniach poczynionych uprzednio spostrzeżeń²⁵. Po drugie - ocena dowodów musi być dokonana na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego i z uwzględnieniem wszystkich towarzyszących im okoliczności, jak zachowanie świadka, autentyczność dokumentu, źródło informacji itp., które mogą mieć znaczenie dla oceny wiarygodności tych dowodów. Po trzecie - przełożony dyscyplinarny zobowiązany jest także dokonać selekcji dowodów, czyli dokonać wyboru co do tego, na jakich dowodach oparł swoje orzeczenie, a którym odmówił wiarygodności i mocy dowodowej. Konsekwencją tego jest obowiązek należytego uzasadnienia (art. 135j ust. 2 pkt

---

²² Zob. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 15 kwietnia 2004r., II SA 1561/03, Lex nr 150843 i wyrok Sądu Najwyższego- Sądu Dyscyplinarnego z dnia 5 listopada 2003r., SNO 67/03, Zbiór Urzędowy Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury pn. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych.

²³ A. Marek, S. Waltoś, Podstawy prawa i procesu karnego, Warszawa 2002, s. 47.

²⁴ Podobnie, gdy rzecz dotyczy próby stworzenia definicji pokrzywdzonego na podstawie przepisów innej ustawy por. A. Rak, Pokrzywdzony..., s. 54. Także P. Józwiak, który uważa między innymi, że w postępowaniu dyscyplinarnym w służbach mundurowych w drodze analogii można stosować przepisy k.p.k. regulujące postępowanie ułaskawieniowe. Por. P. Józwiak Instytucja ułaskawienia - refleksje na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych, [w:] P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Węzłowe..., s. 37.

²⁵ S. Kalinowski, Polski proces karny, Warszawa 1971, s. 92; T. Nowak, Zasada bezpośredniości w polskim procesie karnym, Poznań 1971; I. Adamczak, Zasady..., s. 48.

6 u.pol.). Wszystko to sprawia, że cała ta triada oceny dowodów (oceny swobodnej) powinna być ujęta w ramy proceduralne, tzn. musi odpowiadać pewnym określonym przez prawo procesowe warunkom (czynnik ustawowy)²⁶. Tak ustalonych warunków organ prowadzący postępowanie obowiązany jest przestrzegać.

W szczególności, jeżeli poprzednio ustalono, że w postępowaniu dyscyplinarnym stosowana powinna być „skodyfikowana” zasada art. 7 k.p.k., to przełożony dyscyplinarny obowiązany jest orzekać na podstawie swego przekonania wysnutego z wszystkich przeprowadzonych dowodów i opartego na ich swobodnej ocenie, z uwzględnieniem wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Nie uchodzi uwadze, że przełożony bądź rzecznik dyscyplinarny pozostają związani w ramach swojej swobodnej oceny dowodów i dokonywaniu ustaleń faktycznych, skutkujących ostatecznie merytorycznym rozstrzygnięciem sprawy, nie tylko samymi dowodami jako zjawiskami obiektywnymi, ale także czynnikami pozaprawnymi. Ocena dowodów jest w gruncie rzeczy procesem myślowym, w którym istotną rolę odgrywają cztery czynniki: dowody, doświadczenie życiowe, wskazania nauki i rygory logiki formalnej²⁷. Wszystkie te czynniki prowadzą do powstania wewnętrznego przekonania organu procesowego, którego uzewnętrznieniem staje się decyzja procesowa²⁸. Od organu procesowego wymaga się, by jego stosunek psychiczny do przedmiotu rozstrzygnięcia i dowodów był racjonalny. Organ ten nie powinien też bynajmniej kierować się uczuciami, emocjami, jakimikolwiek uprzedzeniami. Zasada swobodnej oceny dowodów, która jest jedną z ważnych gwarancji osiągnięcia prawdy, nie zezwala na wiązanie organów procesowych nie tylko ustawowymi regułami oceny dowodów, ale nawet dyrektywami jakichkolwiek innych organów lub osób²⁹. Faktem jest, że w praktyce często nie jest to takie łatwe.

Zdaniem M. Cieślaka³⁰, organowi procesowemu przede wszystkim nie wolno pomijać określonego, znanego sobie dowodu, gdyż organ procesowy, który by bezzasadnie pomijał znany sobie dowód, zamykałby oczy na rzeczywistość i w sposób ewidentny ryzykowałby błędne ustalenia faktów. Nie ma powodu, aby odmówić racji temu postulatowi także przy dokonywaniu ustaleń

---

²⁶ T. Ereciński, [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, Kodeks..., s. 682-683.

²⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, Proces..., s. 253, także M. Cieślak, Polska..., s. 362-363.

²⁸ M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe..., s.235.

²⁹ S. Waltoś, P. Hofmański, Proces..., s. 253.

³⁰ M. Cieślak, Polska..., s. 362- 363.

w innych wypadkach aniżeli wyrok, którego podstawę stanowić może tylko całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej (art. 410 k.p.k.). Wiadomo też, że każdy dowód (środek dowodowy) ma swoją określoną wymowę, tak zwaną moc dowodową, albowiem wskazuje na badany fakt z określonym stopniem prawdopodobieństwa. Dlatego organowi procesowemu, który dokonuje ustaleń faktycznych, nie wolno przechodzić do porządku nad obiektywną siłą poszczególnych dowodów. Ponadto, jak słusznie zauważa dalej M. Cieślak³¹, organ procesowy jest związany prawami przyrody jako pewnymi związkami czy prawidłowościami przebiegów zachodzących w rzeczywistości obiektywnej i organowi temu nie wolno przyjmować interpretacji sprzecznej z tymi prawami. Musi znać te prawa i musi opierać się na ustaleniach nauki, z którymi zrównane są pod tym kątem powszechnie uznane zasady współżycia społecznego, natomiast w przypadku różnych interpretacji na bazie zasady swobodnej oceny obowiązany jest wykorzystać, w razie potrzeby, opinie biegłych. Wreszcie organ procesowy związany jest zasadami logiki. Nie może zatem z danych faktów wyprowadzać wniosków i snuć wywodów, które przeczyłyby zasadom prawidłowego rozumowania.

W tym miejscu nasuwa się wrażenie, że oczywistością być musi stwierdzenie, iż wskazane wyżej kryteria treści oceny dowodów winny bezwzględnie funkcjonować w obszarze postępowania dyscyplinarnego. Należy wymagać, aby kryteria te kształtowały wewnętrzne przekonanie (*intime conviction*) przełożonego dyscyplinarnego co do winy funkcjonariusza Policji, bez której nie ma odpowiedzialności. Należy przypomnieć, iż orzeczenie przełożonego dyscyplinarnego, podobnie jak wydany wyrok w sprawie karnej, kończy postępowanie pierwszoinstancyjne i ostatecznie w postępowaniu tym rozstrzyga o winie bądź braku winy obwinionego funkcjonariusza. Wynika z tego, że wydane orzeczenie w trybie art. 135j u.p.o. musi być decyzją stanowczą *ad meritum*, czyli zdecydowaną, kategorię, nieodwołalną (trwałą). Przełożony dyscyplinarny musi mieć świadomość, że nie skądinąd, a z faktów i dowodów należy czerpać pewność co do winy obwinionego. Werdykt musi być czynem, który można uznać za moralnie czysty, dobry musi być zawsze przedmiot działania, ale i cel czynu oraz jego okoliczności. Trzeba zauważyć, że jeżeli pomija się wartość werdyktu, a bierze się pod uwagę tylko cel działania, który ma uświęcić środki, to orzeczenie takie nie będzie godziwe. Nie będzie też poprawne etycznie, gdy ograniczać się będzie do dostosowania norm moralnych do sytuacji, do okoliczności czynu. Nie wydaje się zatem możliwe, aby przy tak zary-

---

³¹ Ibidem.

sowanym relatywizmie moralnym można było właściwie ocenić wartość czynu funkcjonariusza Policji, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinarne. Wobec tego fakty i dowody zebrane i ujawnione w sprawie każdy, kto sądzi drugiego człowieka, powinien oceniać też we własnym sumieniu. Dopiero wówczas będzie mógł nabrać przeświadczenia (przekonania) o prawdziwości lub fałszywości dowodów i słuszności swego orzeczenia. Gdy jednak nie będzie mógł osiągnąć wewnętrznej moralnej pewności co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta, to powinien wtedy orzec, że nie udowodniono, aby obwiniony funkcjonariusz popełnił zarzucony mu czyn. Sam akt uznania winy w orzeczeniu nie wydaje się aktem skomplikowanym. Jest to akt prosty, wyrażany zwięźle, ale jest przecież akt odpowiedzialny, który pociąga za sobą wymierzenie kary dyscyplinarnej i limituje surowość tej kary³². W tym stanie rzeczy wypada aprobować zapatrywanie, że przedmiotem niniejszych kwestii jest otwarcie się na wartości, których doświadczenie jest przeżyciem o dużym ładunku emocjonalnym. Przecież w obszarze tego doświadczenia stoi człowiek, którego w imieniu społeczeństwa, grupy społecznej, do której z racji pełnionej funkcji policjanta przynależy, nie wolno krzywdzić i unicestwić. Właśnie z tego powodu tak istotne jest prawidłowe, właściwe „odczytywanie” winy sprawcy poprzez budowanie przeświadczenia/ przekonania o winie sprawcy, z odrzuceniem z jednej strony nadwrażliwości, a z drugiej - niewrażliwości moralnej. Nie należy zapominać, że sprawa tego właściwego „widzenia” dowodów i w konsekwencji winy musi urastać do rangi kluczowej i bez wątplenia taką musi pozostać. Stąd, intencją autora niniejszego opracowania było właśnie ukazanie podobieństwa między regulacjami prawnymi w prawie karnym procesowym i w prawie dyscyplinarnym.

---

³² I. Adamczak, Wina jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej, represyjnej w służbach mundurowych [w:] B. Sygit (red.), "...ale prawdy szukaj w czynie. Złota Księga Prof. dr hab. dr h.c. Brunona Hołysta", Łódź 2015, s. 245; idem, Postanowienia kończące postępowanie sądowe przed rozprawą główną, „Nowe Prawo” 1981, nr 4, s. 45; idem, Zasady postępowania dyscyplinarnego ..., s. 52- 53 (zasada trwałości orzeczeń lub postanowień); idem, Zasady postępowania dyscyplinarnego..., s. 49-50 (zasada domniemania niewinności).

Dowody nielegalne w postępowaniu dyscyplinarnym

Bezspornym jest, że wszelkie decyzje podejmowane w toku postępowania dyscyplinarnego, zwłaszcza te, które dotyczą ustalenia odpowiedzialności dyscyplinarnej, powinny opierać się na prawdziwych ustaleniach faktycznych, a na organach prowadzących postępowanie dyscyplinarne ciąży obowiązek poczynienia takich ustaleń. Owe ustalenia faktyczne, to dokonane przez organ dyscyplinarny, na podstawie dowodów, stwierdzenia dotyczące tego stanu faktycznego, o którym należy rozstrzygnąć w orzeczeniu wydanym w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej. Te stwierdzenia faktów (ustalenia faktyczne) powinny być prawdziwe, to jest zgodne z rzeczywistością, o której się rozstrzyga (orzeka). Dochodzenie, na podstawie dowodów, do prawdziwych ustaleń faktycznych, w swej strukturze logicznej, jest odmianą rozumowania redukcyjnego. Wnioskuje się ze znanych następstw (są nimi środki dowodowe), o nieznannej racji (którymi są rekonstruowane fakty, o których należy orzec w decyzji). Oczywiście przy tym jest, że takie rozumowanie zawsze daje tylko określony stopień prawdopodobieństwa, i to niezależnie od jakości, czy ilości zgromadzonego materiału dowodowego. Stąd też decyzja, choćby wydana w najkorzystniejszych warunkach, kryje zawsze w sobie pewne prawdopodobieństwo pomyłki¹. W doktrynie podkreśla się przy tym, że dowody stanowią nie tylko konieczną podstawę ustaleń faktycznych, istotnych z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, ale są także niemal wyłącznym, dopuszczonym przez ustawę źródłem poznania². Ten rodzaj procesu poznawczego, który zmierza do ustalenia faktu za pomocą dowodów, określa się mianem postępowania dowodowego. Takie postępowanie występuje we wszystkich sprawach rozpoznawanych przez sądy i inne organy, niezależnie od tego, jakiego rodzaju normy prawnomaterialne (karne, cywilne, administracyjne, dyscyplinarne czy międzynarodowe) stanowią podstawę podejmowanych rozstrzygnięć. W polskiej literaturze prawniczej wskazuje się, że przepisy dowodowe poszczególnych ustaw niekiedy nie różnią się między sobą, czasami zaś różnią się w niektórych szczegółach, bądź wykazują różny poziom szczegółowości w unormowaniach tych samych kwestii. Nie zawsze różnice te są w pełni uzasadnione. Zauważa się,

---

¹ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Kraków 2011, s. 262.

² A. Gaberle, *Dowody w sądowym postępowaniu karnym*, Kraków 2007, s. 21.

że dążeniu do unifikacji prawa dowodowego i wyodrębnienia jednolitego systemu prawa dowodowego, jako odrębnej gałęzi prawa, sprzyjałoby opracowanie w przyszłości projektu „Kodeksu prawa dowodowego” obejmującego całość norm wspólnych dla wszystkich procedur sądowych i pozasądowych oraz wyłączenia ich tym samym z poszczególnych ustaw procesowych: karnej, cywilnej i administracyjnej³.

W prawie dowodowym funkcjonuje pojęcie zakazu dowodowego, rozumianego jako reguła zabraniająca przeprowadzenia dowodu w określonych warunkach lub stwarzająca ograniczenia w poszukiwaniu lub wydobywaniu dowodów⁴. W teorii dowodów, zakazem dowodowym *sensu stricto*, jest tylko taki przepis zakazujący, którego *ratio legis* można wytłumaczyć koniecznością ochrony ważnych interesów państwowych, społecznych lub indywidualnych, co prawda sprzecznych z interesem prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, niemniej zasługujących na ochronę prawną. Przykładem może być objęta tajemnicą państwową okoliczność, której sądom nie wolno ustalać (o ile nie nastąpi zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy) lub niemożność uzyskania dowodu z zeznań świadka – duchownego co do okoliczności objętych tajemnicą spowiedzi⁵. Z kolei w postępowaniu karnym zakazy wykorzystania środków dowodowych obejmują:

- a) wyjaśnienia, zeznania i inne oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi (art. 171 § 5 i 7 in princ. k.p.k.);
- b) wyjaśnienia, zeznania i inne oświadczenia złożone przy zastosowaniu hipnozy, środków chemicznych lub technicznych, wpływających na procesy psychiczne przesłuchiwanej osoby albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem (art. 171 § 5 pkt. 2 i 7 in fine k.p.k.);
- c) treść pism, zapisków lub notatek urzędowych w celu zastąpienia nimi wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka (art. 174 k.p.k. i art. 393 § 1 zdanie drugie k.p.k.);
- d) zeznania osób uprawnionych do odmowy lub zwolnionych z obowiązku składania zeznań, jeżeli skorzystały z tej możliwości (art. 186 § 1 k.p.k.);
- e) opinie wydane przez osoby, które nie mogą być biegłymi (art. 196 § 2 k.p.k.);

---

³ R. Kmiecik (red.), Prawo dowodowe. Zarys wykładu, Kraków 2005, s. 33.

⁴ M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Kraków 2011, s. 242.

⁵ R. Kmiecik (red.), Prawo..., s. 249-250.

- f) treść rozmów lub innych przekazów informacji uzyskanych w wyniku podsłuchu prowadzonego z naruszeniem warunków dopuszczalności tej czynności (art. 237-238 k.p.k., art. 241 k.p.k.);
- g) treść dokumentów lub cechy rzeczy uzyskanych wbrew warunkom ich uzyskania (art. 217-220 k.p.k.);
- h) treść zeznań, które złożył oskarżony, występując w roli świadka (art. 391 § 2 k.p.k.);
- i) treść zapisanych w protokole wyjaśnień oskarżonego oraz zeznań świadka, w zakresie w którym nie wolno odczytać ich na rozprawie (art. 389 § 1 k.p.k., art. 391 § 1 k.p.k.);
- j) treść dokumentów prywatnych powstałych w postępowaniu karnym i dla jego celów (art. 393 § 3 k.p.k.);
- k) wyjaśnienia podejrzanego, który ubiegał się o przyznanie mu statusu świadka koronnego, lecz go nie uzyskał (art. 6 u.ś.k.).

Z kolei zakaz dowodzenia określonych faktów odnosi się do;

- a) dowodzenia bezzasadności lub nietrafności prawomocnego wyroku skazującego (np. w związku z postępowaniem o wydanie wyroku łącznego, czy też z uwagi na zastosowanie przepisu art. 64 k.k.);
- b) dowodzenia istnienia innego prawa lub stosunku prawnego niż prawomocnie ustalone konstytucyjnym rozstrzygnięciem sądu (art. 8 § 2 k.p.k.);
- c) przebiegu narady lub głosowania nad orzeczeniem sądu, gdyż objęte są one tajemnicą, która nie może zostać uchylona (art. 108 § 1 k.p.k.);
- d) treści zeznań złożonych przez świadka, który miał prawo odmówić zeznań i następnie z tego prawa skorzystał, jak też zeznań świadka, który po ich złożeniu został zwolniony z obowiązku składania zeznań (art. 186 § 1 k.p.k.);
- e) okoliczności dotyczących miejsca pobytu lub zatrudnienia oraz wydania dokumentów umożliwiających używanie innych niż własne danych osobowych odnośnie do osoby, której przyznano status świadka koronnego oraz osób wobec niej najbliższych (art. 14 ust. 1 i 4 u.ś.k.).

Podnieść przy tym należy, że w polskiej procedurze karnej nie obowiązuje reguła zakazu wykorzystywania w procesie „owoców zatrutego drzewa”⁶. Sformułował ją w 1939 r. sędzia Sądu Najwyższego USA Felix Frankfurter w sprawie *Nardone przeciwko USA*. Zgodnie z nią dowody ujawnione dzięki dowodom bezpośrednio nielegalnym, jako „pośrednio skażone,” nie mogą być wykorzystane w postępowaniu sądowym⁷. W przeszłości, w zgłoszonym przez Prezydenta R.P. Lecha Wałęsę, projekcie ustawy konstytucyjnej – Karta Praw i Wolności, zaproponowano w art. 24 rozwiązanie, iż cyt. „nie jest dowodem informacja uzyskana bezpośrednio lub pośrednio w wyniku stosowania tortur, wymuszania, naruszenia nietykalności cielesnej lub psychicznej osoby, nielegalnej ingerencji w życie prywatne, w korespondencję lub środki telekomunikacyjne albo innego naruszenia prawa”⁸. Zdecydowana większość polskiej doktryny prawniczej opowiada się za dopuszczalnością wykorzystania w postępowaniu karnym tzw. dowodu pośrednio skażonego, przez który rozumie się dowód uzyskany w wyniku przeprowadzenia innego dowodu – określonego jako tzw. dowód nielegalny. Niektórzy nazywają tzw. dowód nielegalny dowodem wadliwym. Jest to dowód obciążony jednym z uchybień proceduralnych powodujących niedopuszczalność jego wykorzystania w procesie karnym. Wskazane uchybienia proceduralne mogą dotyczyć sytuacji uzyskania dowodu z nielegalnego źródła (gdy dowodzenie było niedopuszczalne), bądź na skutek nielegalnego sposobu pozyskania i przeprowadzenia dowodu. Zauważa się przy tym, iż biorąc pod uwagę unormowania prawa międzynarodowego, jak też kierując się wyrażoną w k.p.k. zasadą lojalności (rzetelności) procesowej, należy wykluczyć również tzw. dowody pośrednio skażone, które zostały uzyskane w wyniku tortur⁹.

Do dnia 30 czerwca 2015 r. nie było w k.p.k. zakazu dowodowego odnoszącego się bezpośrednio do dowodów pozyskanych z naruszeniem rygorów

---

⁶ Por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 listopada 2006 r., V KK 52/06, LEX nr 202271, z dnia 30 października 2013 r., II KK 139/13, LEX nr 1391587 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2016 r., IV KK 346/15, LEX nr 1976252.

⁷ Z. Hołda, *Z problematyki gwarancji procesowych podejrzanego w świetle konstytucji USA*, „Annales UMCS, Sectio G”, Lublin 1983, s. 174.

⁸ Druk Sejmu I kadencji nr 580 z dnia 12 listopada 1992 r. oraz druk Zgromadzenia Narodowego nr 1 z dnia 6 maja 1994 r.

⁹ M. Wąsek-Wiaderek, „*Nemo se ipsum accusare tenetur*” w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, [w:] L. Gardocki, J. Godoń, M. Hudzik, L. Paprzycki (red.), *Orzecznictwo sądowe w sprawach karnych. Aspekty europejskie i unijne*, Warszawa 2009, s. 196-197; wyrok z dnia 1 czerwca 2010 r. Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Gafgen przeciwko Republice Federalnej Niemiec*, zam. M. Wąsek-Wiaderek, „Przełęcz Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego Spraw Karnych” 2010, nr 1-2, s. 17-21.

ustawowych. Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2013 r. poz. 1247, wprowadziła unormowanie art. 168a w następującym brzmieniu: „Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego”. Przepis obowiązywał od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r. W dniu 15 kwietnia 2016 r. weszła w życie nowelizacja, niejako „odwracająca” nowelizację obowiązującą od 1 lipca 2015 r. Ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych praw, Dz.U. z 2016 r. poz. 437, nadano przepisowi art. 168a następujące brzmienie: „Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”. Obecnie zatem w obszarze postępowania karnego obowiązuje klauzula generalna zezwalająca na wykorzystywanie dowodów uzyskanych sprzecznie z prawem, nawet za pomocą przestępstwa, a od tej ogólnej reguły ustawodawca ustanowił wyjątek dotyczący jedynie dowodów uzyskanych przez funkcjonariuszy publicznych i to za pomocą najcięższych w istocie przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Nastąpiła zatem całkowita zmiana stanowiska ustawodawcy w zakresie dopuszczalności w sprawach karnych dowodów uzyskanych sprzecznie z prawem. Z wykładni literalnej art. 168a k.p.k. wynika, iż przepis ten wprowadzi nie stanowi nakazu wykorzystania dowodów uzyskanych w sposób sprzeczny z prawem, ale dopuszczając je, legalizuje ich przeprowadzenie w procesie karnym. Wszystkie więc dowody uzyskane w ten sposób są (co do zasady) dopuszczalne, a sam fakt ich uzyskania w sposób niezgodny z przepisami postępowania i z prawem w rozumieniu art. 1 § 1 k.k., nie stanowi obecnie podstawy do wyeliminowania ich z procesu. Dowód może zostać uznany za niedopuszczalny, jeżeli został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania karnego i ustaw szczególnych lub za pomocą czynu zabronionego przy jednoczesnym naruszeniu przepisów Konstytucji RP (np. przepisów art. 30, 47, 49 czy 51 Konstytucji RP). *Lege non distinguente* zakaz dowodowy z art. 168a k.p.k. dotyczy wszystkich środków dowodowych, a więc zarówno dowodów osobowych, jak i rzeczowych. Przyjmuje się, że przepis art. 168a k.p.k. obejmuje swoją dyspozycją zarówno „przeprowadzenie”, jak i „wykorzystanie” dowodu (rozumiane szero-

ko i wąsko). *Sensu largo* – czyli wykorzystanie dowodu jako podstawy do dokonywania ustaleń faktycznych, a także jako źródła informacyjnego o dalszych czy innych dowodach, nieobjętych już wprost zakazem dowodowym określonym w przepisie art. 168a k.p.k. *Sensu stricto* – jako wykorzystanie dowodu w sensie opierania na nim ustaleń faktycznych. Termin „wykorzystanie dowodu” należy odnieść do dowodów, które zostały już wprowadzone do procesu (a więc mogą stanowić podstawę orzekania zgodnie z art. 92 k.p.k. i 410 k.p.k.), tyle tylko, że z naruszeniem zakazu uregulowanego w tym przepisie, a więc wadliwe. W orzecznictwie Sądu Najwyższego podkreśla się jednak, że, cyt. „zbieranie przez władze publiczne dowodów w sposób sprzeczny z ustawą i ich wykorzystywanie w postępowaniu karnym narusza zakazy wyrażone w art. 51 ust 2 i 4 Konstytucji RP, a ustanowione dla ochrony danych osobowych obywateli, a także pozbawia ochrony życie prywatne obywateli (art. 47 Konstytucji RP), ich wolność komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP) oraz nienaruszalność mieszkania (art. 50 Konstytucji RP)”¹⁰. Natomiast w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2018 r., I KZP 4/18, odnoszącej się do wykładni przepisu art. 168b k.p.k., wprowadzonego wraz z nowym art. 168a k.p.k., wskazano, że konflikt pomiędzy zasadą legalizmu a zasadą poszanowania i ochrony wolności człowieka, musi być rozwiązywany z poszanowaniem zasady proporcjonalności (art. 31 ust 3 Konstytucji RP). Podnosi się, że ustawodawca używając w art. 168a k.p.k. słowa wyłącznie, wskazał, że jeżeli poza wymienionymi w przepisie naruszeniami pozostającymi „w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności,” doszło do naruszeń zasad konwencyjnych lub konstytucyjnych, to nie ma przeszkód, aby wyeliminować dowód z podstawy ustaleń faktycznych, gdyż w takich sytuacjach naruszenie prawa przy uzyskaniu dowodu polega na czymś więcej niż „wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego”. Zatem także *de lege lata*, dowód pozyskany z naruszeniem prawa, nie może stanowić podstawy ustaleń faktycznych, jeżeli wiązałaby się z tym sytuacja, w której obywatele mogliby ponieść odpowiedzialność karną na podstawie materiału dowodowego zebranego w sposób sprzeczny z prawem, jeżeli podważałoby to zasady konstytucyjne i konwencyjne.

---

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2010 r., III KK 152/10, LEX nr 741307.

W procesie karnym doktryna i orzecznictwo posługują się określeniami: „dowodu nielegalnego”, „uzyskanego z naruszeniem prawa”, „zebranego w sposób sprzeczny z ustawą”. Pod pojęciem dowodu nielegalnego rozumie się dowód uzyskany wbrew zakazom dowodowym (obejmującym niedopuszczalność dowodów, zakazy dowodzenia, zakazy wykorzystania dowodów), z naruszeniem jakiegokolwiek przepisu prawa (zwłaszcza dowodowego), lub jako tylko ten dowód, który nie nadaje się do wykorzystania ze względu na sposób jego uzyskania (niezależnie od jego wiarygodności). Nielegalność dowodu ma miejsce wtedy, gdy: dowód pochodzi z nielegalnego źródła, tzn. gdy przeprowadzony został mimo niedopuszczalności dowodzenia za jego pomocą; dowód pozyskany został bez zachowania ustalonych warunków; dowód przeprowadzony został niezgodnie z obowiązującymi przepisami karnoprosesowymi w pozostałym zakresie¹¹. Pojęcie nielegalności dowodu jest przy tym szerokie, obejmuje bowiem zarówno dowody bezpośrednio nielegalne, jak i dowody pośrednio nielegalne. Dowód bezpośrednio nielegalny, to np. zeznanie świadka, które zostało złożone pod wpływem przymusu, zaś dowód pośrednio nielegalny to np. dowód rzeczowy, którego miejsce ukrycia wskazał oskarżony, wobec którego zastosowano podczas przesłuchania przymus w postaci bicia.

Na marginesie należy zauważyć, że np. w postępowaniu administracyjnym ustawodawca operuje pojęciem dowodu sprzecznego z prawem (por. art. 75§ 1 k.p.a.). W doktrynie prawa administracyjnego przyjmuje się, że chodzi tu zarówno o sprzeczność w znaczeniu materialnym (np. posłużenie się jako środkiem dowodowym fałszywymi zeznaniami, czy informacją, której treść objęta jest prawnym zakazem rozpowszechniania, np. ujawniająca tajemnicę skarbową lub bankową), jak i proceduralnym – zwłaszcza ograniczeniami dowodowymi ustanowionymi przez prawo procesowe (np. posłużenie się jako środkiem dowodowym informacją uzyskaną od osoby, która stosownie do art. 82 k.p.a. nie może być świadkiem)¹².

---

¹¹ Z. Sobolewski, Dowód nielegalny w projekcie kodeksu postępowania karnego, [w:] T. Bojarski, E. Skrętowicz (red.), Problemy reformy prawa karnego, Lublin 1993, s. 313.

¹² R. Kędziora, Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2014, s. 542; H. Knysiak-Molczyk, [w:] H. Knysiak-Molczyk (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2015, s. 525; F. Elżanowski, [w:] R. Hauser (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2015, s. 411; B. Dauter, [w:] S. Babiarczyk (red.) i in. Ordynacja podatkowa. Komentarz, LEX/El. 2015, komentarz do art. 180 o.p.; Z. Janowicz, Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 1999, s. 192; C. Martysz, [w:] G. Łaszczyca, C. Martysz, A. Matan (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, t. 1, Warszawa 2010, s. 580-581; P. Daniel, Administracyjne postępowanie dowodowe, Wrocław 2013, s. 32.

Z kolei w orzecznictwie sądowym w sprawach cywilnych, nie wypracowano jednolitego stanowiska w zakresie dopuszczalności przeprowadzania dowodów, których uzyskanie pozostaje w sprzeczności z przepisami prawa lub zasadami współżycia społecznego, zwłaszcza zaś lojalności, narusza dobra osobiste przeciwnika procesowego lub osób trzecich. W postępowaniu cywilnym coraz częściej pojawiają się nagrania rozmów wykonane za zgodą wszystkich zainteresowanych, nagrania z monitoringu, nagrania rozmów dokonane bez wiedzy i zgody choćby jednego z rozmówców, potajemnie wykonane zdjęcia, uzyskane bez zgody zainteresowanych wiadomości SMS-owe, e-mailowe itp. Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 6 lipca 1999 r., I ACa 380/99, oceniając założenie przez synową podsłuchu w wykorzystywanym przez teściową lokalu w celu uzyskania materiału dowodowego na potrzeby sprawy rozwodowej – wskazał, że gromadzenie materiału dowodowego w procesie i prezentowanie go przez strony nie powinno odbywać się z naruszeniem zasad współżycia społecznego¹³. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z 10 stycznia 2008 r., I ACa 1057/07, uznał, że dowody uzyskane w sposób spreczny z prawem nie powinny być w postępowaniu cywilnym co do zasady dopuszczane¹⁴. Z drugiej natomiast strony uznano, zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i sądów powszechnych, że osobie, która sama – będąc uczestnikiem rozmowy – nagrywa wypowiedzi osób biorących udział w tym zdarzeniu, nie można postawić zarzutu, że jej działanie jest sprzeczne z prawem, a co najwyżej z dobrymi obyczajami. W konsekwencji dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z nagrań dokonanych osobiście przez osoby występujące w charakterze stron, które, będąc uczestnikami rozmowy, nie naruszają przepisów chroniących tajemnicę komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP)¹⁵.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego dominuje pogląd, że postępowanie dyscyplinarne jest postępowaniem szczególnym, a odpowiednie stosowanie przepisów procedury karnej ma na celu zapewnienie osobie obwinionej praw i gwarancji służących zabezpieczeniu jej interesów w postępowaniu

---

¹³ OSA 2001, nr 4, poz. 21.

¹⁴ LEX nr 466434.

¹⁵ Wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 listopada 1998 r., II CKN 55/98, LEX nr 1214658, z dnia 25 kwietnia 2003 r., IV CKN 94/01, LEX nr 80244 i z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CSK 257/13, LEX nr 1424900; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2010 r., III CSK 7/10, LEX nr 1615399; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 sierpnia 2012 r., I ACa 717/12, LEX nr 1236719; wyroki Sądu Apelacyjnego w Białymstoku : z dnia 31 grudnia 2012 r., I ACa 504/11, LEX nr 1278076, i z dnia 21 stycznia 2013 r., I ACa 833/12, LEX nr 1289379; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 23 stycznia 2013 r., I ACa 1142/12, LEX nr 1271921.

niu dyscyplinarnym, nie zaś nadanie samej procedurze charakteru prawnokarnego¹⁶. Dla rzetelności postępowania dyscyplinarnego nieodzowne jest jednak, aby ustalenia w kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej obwinionego, opierały się na dowodach, których nie można określić jako dowody nielegalne. Nie sposób przyjąć, aby ustalenia faktyczne w postępowaniu dyscyplinarnym były czynione w oparciu o wyjaśnienia obwinionego, zeznania świadków, czy inne oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi. Gdy doszło do wyłączenia zdolności podejmowania lub realizacji decyzji dotyczącej wypowiedzania się (np. podanie preparatu wyłączającego zdolności decydowania), albo istotnego ograniczenia tej zdolności (np. w wyniku braku snu czy użycia narkotyku), bądź doszło do wyrządzenia dolegliwości lub zagrożenia nią¹⁷. W przepisie art. 171 § 5 k.p.k. wymienione zostały takie formy działania wyłączającego swobodę wypowiedzi (stosowanie przymusu, groźby bezprawnej, hipnozy, środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne przesłuchiwanej osoby), które uznano za zasługujące na jednoznacznie wskazane jako niedopuszczalne. Z kolei w przepisie art. 171 § 7 k.p.k. stwierdzono, że wyjaśnienia, zeznania oraz oświadczenia złożone w warunkach wyłączających swobodę wypowiedzi lub uzyskane wbrew zakazom z przepisu art. 171 § 5 k.p.k. nie mogą stanowić dowodu. Co do zasady w postępowaniu dyscyplinarnym dowodu z wyjaśnienia obwinionego lub z zeznań świadka, nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych. Nie można w postępowaniu dyscyplinarnym przeprowadzić dowodu z zeznań osób, które były uprawnione do odmowy zeznań i skorzystały z tej możliwości, bądź były zwolnione z obowiązku składania zeznań. Niedopuszczalne jest też oparcie się na opinii wydanej przez osobę, która nie mogła być biegłym. Nielegalnym jest też dowód z treści rozmów lub innych przekazów informacji uzyskanych w wyniku podsłuchu procesowego lub operacyjnego, prowadzonego z naruszeniem warunków ich dopuszczalności. Zakazem dowodowym w postępowaniu dyscyplinarnym jest również objęta treść zeznań, które złożył obwiniony, występując w roli świadka w postępowaniu karnym lub dyscyplinarnym, jak też ustalanie trafności bądź nietrafności prawomocnego wyroku sądu, na mocy którego skazano osobę będącą obwinioną w postępowaniu dyscyplinarnym.

---

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK 2001, nr 3, poz. 48.

¹⁷ S. Waltoś, Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym, „Państwo i Prawo” 1975, nr 10, s. 66-69.

W doktrynie wskazuje się, że naruszenie przepisów regulujących zakazy dowodowe może stanowić względną przyczynę odwoławczą (obrazę przepisów prawa procesowego, bądź uzasadniać zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia)¹⁸. Słusznie przyjmuje się, że dowód nielegalny nie może wejść w skład materiału dowodowego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia o odpowiedzialności dyscyplinarnej obwinionego¹⁹.

---

¹⁸ Z. Kwiatkowski, Zakazy dowodowe w procesie karnym, Kraków 2005, s. 438.

¹⁹ S. Stypuła, Dyskwalifikacja dowodu w postępowaniu dyscyplinarnym, [w:] P. Józwiak, W. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji, Piła 2011, s. 88.

Zasada *iura novit curia* w postępowaniu dyscyplinarnym w Policji¹

Ze względu na cel postępowania dyscyplinarnego w Policji, jakim jest rozstrzygnięcie o winie bądź niewinności obwinionego funkcjonariusza, szczególnego znaczenia nabierają te przepisy, które odnoszą się bezpośrednio do dowodów². Wszak to informacje uzyskane za ich pomocą stanowią podstawę ustaleń faktycznych, decydując niejednokrotnie o treści decyzji wydawanych w postępowaniu dyscyplinarnym, w tym także o rozstrzygnięciu głównym³. Zgodnie z art. 135e u.pol. katalog środków dowodowych jest otwarty. W szczególności w grę mogą wchodzić następujące dowody: przesłuchanie świadków, przesłuchanie obwinionego, oględziny. W literaturze wskazuje się również na dopuszczalność przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego⁴. Ustawa o Policji nie odsyła jednak w sprawach dotyczących postępowania dowodowego do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego, tak jak ma to miejsce np. w odniesieniu do dowodu z zeznań świadków (art. 135p ust. 1 u.pol.)⁵. Okoliczność ta rodzi pewne wątpliwości, na które zwrócono już wcześniej uwagę w doktrynie.

Pojawia się pytanie, czy – a jeśli tak, to na jakiej podstawie – możliwie jest wyłączenie biegłego od udziału w postępowaniu, gdy zachodzą uzasadnio-

---

¹ Paremia *iura novit curia*, oznaczająca niedopuszczalność dowodzenia prawa, ma swoje źródło w prawie Rzeszy Niemieckiej i wiązała się z przyjęciem zasady, iż strona powołująca się na przepis prawa rzymskiego przed Sądem Kameralnym Rzeszy nie musiała jej udowodniać, gdyż przemawiało za nią utrwalone domniemanie autorytetu tego prawa. Por. J. Maziarz, *Biegły sądowy z zakresu historii prawa*, Kraków 2014, s. 30-31.

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity 2019, poz. 161 z późn. zm.), zwana dalej u.pol.

³ K. Marszał, [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Warszawa 2005, s. 230.

⁴ S. Maj, *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*, Warszawa 2008, s. 79; W. Kotowski, *Ustawa o Policji. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 671; P. Józwiak, *Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów*, [w:] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), *Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji*, Piła 2011, s. 35-36.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 1987 z późn. zm.), zwany dalej k.p.k.

ne wątpliwości co do jego bezstronności⁶. Ustawa o Policji nie tylko bowiem nie odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego, które regulują problematykę wyłączenia biegłego (art. 196 k.p.k.), ale również sama nie wskazuje na tego rodzaju okoliczności. Tymczasem w literaturze podkreśla się, iż tego rodzaju gwarancje stanowią istotę jednej z podstawowych zasad, na których opiera się proces dyscyplinarny w Policji, jaką jest zasada bezstronności⁷. Nasuwająca się w tym momencie *de lege lata* możliwość wykorzystania art. 196 k.p.k., który reguluje problematykę wyłączenia biegłego, w oparciu o *analogię iuris*, ma wątpliwe uzasadnienie prawne. Gdyby bowiem ustawodawca chciał umożliwić odpowiednie stosowanie tego artykułu uczyniłby to wyraźnie, tak jak ma to miejsce to m.in. w odniesieniu do dowodu ze świadków (art. 135p ust. 1 u.pol.). Takiego odesłania jednak brakuje. Nie pozostaje więc nic innego jak zaapelować do ustawodawcy o pilne zajęcie się tą problematyką albo poprzez umożliwienie odpowiedniego stosowania w sprawach dyscyplinarnych tych przepisów kodeksu postępowania karnego, które dotyczą dowodu z opinii biegłego, albo poprzez stworzenie w ustawie o Policji autonomicznych, choć niewątpliwie czerpiących swe wzorce z procesu karnego, regulacji dotyczących biegłych w sprawach dyscyplinarnych policjantów.

Brak odpowiedniego odesłania do kodeksu postępowania karnego, a także nieposłużenie się w ustawie o Policji pojęciem „wiadomości specjalne” może rodzić pytanie, czy podobnie, jak na płaszczyźnie procesu karnego w sytuacji, gdy organ posiada owe „wiadomości specjalne” konieczne jest w ogóle powołanie biegłego. Zagadnienie to jest niezwykle ważne, gdy chodzi o postępowanie dyscyplinarne w Policji. Organami dyscyplinarnymi są bowiem niejednokrotnie wybitni specjaliści w swojej dziedzinie, którzy dzięki posiadanej wiedzy (np. z zakresu ruchu drogowego) mogliby „zastępować” biegłych. Ustawa o Policji nie zawiera bowiem rozwiązania, zgodnie z którym jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych (art. 193 k.p.k.). Pojawia się więc pytanie, czy w sytuacji, gdy organ sam ma wystarczające dla oceny danej sprawy „wiadomości specjalne” może zrezygnować z przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego⁸.

---

⁶ Ibidem, s. 36.

⁷ I. Adamczak, Zasady postępowania dyscyplinarnego policjantów, [w:] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność..., s. 46-47.

⁸ Por. też E. Zielińska, Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek do odpowiedzialności karnej, Warszawa 2001, s. 245.

Rozwiązania takiego nie można automatycznie wykluczyć. W ustawie o Policji ustawodawca, inaczej niż ma to miejsce w art. 193 k.p.k., nie sformułował bowiem konieczności powołania biegłego lub biegłych, gdy rozstrzygnięcie sprawy wymaga wiadomości specjalnych. Jednocześnie fakt, iż postępowanie dyscyplinarne jest dwuinstancyjne, a od ostatecznych orzeczeń dyscyplinarnych przysługuje skarga do sądu administracyjnego powoduje, iż ewentualna obawa zbytnej arbitralności ze strony organu procesowego ulega znacznemu ograniczeniu. Kontrola instancyjna oraz sądowa jest właściwym środkiem do tego, aby zweryfikować prawidłowość wykorzystania przez organ w sprawie posiadanych wiadomości specjalnych.

Z drugiej jednak strony nie można tracić z pola widzenia, że w takiej sytuacji organ będzie występował w postępowaniu dyscyplinarnym niejako w podwójnej roli: jako organ dyscyplinarny i jednocześnie jako źródło dowodowe – biegły⁹. Taka sytuacja nie wydaje się pożądana z punktu widzenia prawidłowego przebiegu postępowania dyscyplinarnego. Z tego też względu – podobnie jak ma to miejsce w postępowaniu karnym – należy apelować do organów prowadzących postępowanie dyscyplinarne, aby w sytuacjach, w których zachodzi konieczność uzyskania „wiadomości specjalnych” zasiękali jednak opinii biegłych, i to nawet wtedy, gdy tego rodzaju wiadomości sami posiadają.

Większe wątpliwości pojawiają się wówczas, gdy mówimy o możliwości przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego prawnika, a więc o sytuacji, gdy stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych z zakresu prawa. O ile bowiem okoliczność ta nie rodzi większych kontrowersji na płaszczyźnie postępowania karnego, o tyle nie jest to tak jednoznaczne, gdy chodzi o postępowanie dyscyplinarne, w tym także postępowanie w służbach mundurowych. Jeśli bowiem chodzi o proces karny, to dość zgodnie przyjmuje się, jak to słusznie wskazał w jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy, iż: „(...) interpretacja przepisów prawa wyłączona jest ze sfery zagadnień poznawanych w drodze opinii biegłych. Sąd jest zobowiązany znać przepisy obowiązującego prawa polskiego i samodzielnie dokonywać ich interpretacji, a nie zastępować się w tej dziedzinie biegłym”¹⁰.

---

⁹ Ibidem.

¹⁰ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 1987 r., V KRN 474/86, LEX nr 17844. Tak też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1973 r., II KR 285/72, OSNKW 1974, nr 4, poz. 73.

Już 80 lat temu, docent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, dr Kazimierz Grzybowski pisał: „Ustało się w umysłach prawników kontynentalnych, że zasada *iura novit curia* jest zasadą podstawową, tak podstawową, że bez niej żaden system postępowania procesowego nie obejdzie się, że bez niej nie do pomyślenia jest proces nowoczesny”¹¹.

Zgoła odmiennie wygląda to natomiast na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej. W doktrynie wskazuje się, iż takie rozwiązanie jest dopuszczalne zwłaszcza gdy dany problem prawny jest bardzo skomplikowany i wykracza poza zakres wiedzy, w tym zwłaszcza prawnej, jakiego można oczekiwać od członka organu dyscyplinarnego prowadzącego postępowanie¹². Na podobnym stanowisku, odnosząc do postępowania dyscyplinarnego policjantów, w jednym ze swoich wcześniejszych artykułów, stanął również autor niniejszego opracowania¹³. Stanowisko to należy podtrzymać, z tym wszakże zastrzeżeniem, iż zdecydowanie należy rozszerzyć argumentację przemawiającą za tego rodzaju rozwiązaniem w odniesieniu do tej zawartej we wcześniejszym szkicu.

Oczywistością jest stwierdzenie, iż postępowania dyscyplinarne w służbach mundurowych prowadzą niejednokrotnie osoby, które nie posiadają wykształcenia prawniczego. Co prawda nie powinno budzić większych wątpliwości, że wiele z tych osób jest jednak dość gruntownie obeznanych z problematyką procesu karnego i innych postępowań represyjnych, do których zalicza się postępowanie dyscyplinarne. Wszak nieodłącznym elementem pracy w Policji jest znajomość prawa karnego czy prawa wykroczeń. Z drugiej jednak strony oczywistym jest również, że niejednokrotnie mogą pojawić się takie zagadnienia prawne, których rozstrzygnięcie jest niezwykle skomplikowane i może wykraczać poza zakres wiedzy, jakiej można oczekiwać od nieprawnika prowadzącego postępowanie dyscyplinarne. Przykładowo: jednym z bardziej skomplikowanych zagadnień, jakie pojawiają się na płaszczyźnie prawa karnego jest problematyka związana z instytucją tzw. czynu ciągłego i konsekwencji związanych z zastosowaniem tego rodzaju instytucji. Tymczasem na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej policjantów zagadnienie to jest również przedmiotem dość obszernych rozważań doktryny jak i judykatury. Z jednej strony w orzecznictwie sądów administracyjnych utrwalony jest pogląd, że prze-

---

¹¹ Por. K. Grzybowski, *Zasada iura novit curia w procesie międzynarodowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, z. 2, s. 156.

¹² Za takim rozwiązaniem na płaszczyźnie odpowiedzialności zawodowej lekarzy opowiada się E. Zielińska, *Odpowiedzialność...*, s. 246.

¹³ Por. P. Józwiak, *Stosowanie...*, s. 37-38.

pis art. 12 k.k. nie ma zastosowania do postępowania dyscyplinarnego prowadzonego na podstawie ustawy o Policji¹⁴. Z drugiej jednak strony na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej w innych grupach zawodowych (zawodach prawniczych) wskazuje się na możliwość wykorzystania, na podstawie *analogia iuris*, instytucji tzw. czynu ciągłego w odniesieniu do spraw dyscyplinarnych¹⁵.

Tymczasem właściwe zastosowanie (lub niezastosowanie) instytucji tzw. czynu ciągłego w sprawach dyscyplinarnych może rodzić doniosłe konsekwencje z punktu widzenia odpowiedzialności obwinionego. Jak wskazuje P. Kardas jej zastosowanie w sprawach dyscyplinarnych w pewnych przypadkach może działać na korzyść obwinionego, a w innych przypadkach na niekorzyść osoby pociągniętej do odpowiedzialności¹⁶. Warto przy tym podkreślić, iż instytucja ta wywołuje na płaszczyźnie samego prawa karnego różne – czasem wręcz krańcowo odmienne – oceny. Podkreśla się bowiem, iż może prowadzić do nieuzasadnionego premiowania sprawcy tzw. czynu ciągłego, co może pozostawać w sprzeczności z ideą sprawiedliwości¹⁷.

Analiza poszczególnych spraw dyscyplinarnych w służbach mundurowych, przywołanych chociażby w niniejszym opracowaniu, prowadzi do wniosku, iż uczestnicy tych postępowań zajmują niejednokrotnie odmienne stanowiska prawne w tym względzie¹⁸. Wydaje się, iż w takiej sytuacji skorzystanie z dowodu w postaci opinii biegłego prawnika może być uzasadnione, a czasem wręcz pożądane. Dopuszczalność przeprowadzenia tego rodzaju dowodu jest jak najbardziej słuszna, zwłaszcza w tych sprawach, gdzie obwinionemu grozi najsurowsza kara dyscyplinarna w postaci wydalenia ze służby, a w sprawie występuje skomplikowane zagadnienie prawne¹⁹.

---

¹⁴ Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 14 października 2008 r., II SA/Go 481/08, LEX nr 470067; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Olsztynie z dnia 6 maja 2009 r., II SA/Ol 129/09, LEX nr 558477; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 lutego 2010 r., I OSK 1044/09, LEX nr 1611986; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 9 czerwca 2016 r., II SA/Wa 169/16, LEX nr 2097572.

¹⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2009 r., SNO 42/09, OSNKW 2010, nr 5, poz. 10.

¹⁶ Por. P. Kardas, Przewinienie dyscyplinarne o charakterze ciągłym, „Rejent” 2010 (wydanie specjalne „Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza”), s. 120-126.

¹⁷ Por. np. Ł. Pohl, Propozycja nowelizacji art. 12 Kodeksu karnego i sprzężona z nią propozycja nowelizacji art. 115 k.k., „Prawo w Działaniu. Sprawy karne”, 2019, nr 37, s. 108-111.

¹⁸ Por. stanowiska stron w sprawach dyscyplinarnych zakończonych wyrokami sądów administracyjnych przywołanymi w przypisie 13.

¹⁹ Por. P. Józwiak, Stosowanie..., s. 37.

Na takim stanowisku zdaje się stać polski ustawodawca, który w art. 135e ust. 1 u.pol. – jak to już wspomniano - przewidział otwarty katalog środków dowodowych. Zgodnie z tym artykułem: „Rzecznik dyscyplinarny zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia sprawy. W szczególności przesłuchuje świadków, obwinionego, przyjmuje od niego wyjaśnienia, dokonuje oględzin. Z czynności tych sporządza protokoły. Rzecznik dyscyplinarny może także zlecić przeprowadzenie odpowiednich badań”.

Na dopuszczalność przeprowadzenia tego rodzaju dowodu wskazują zwłaszcza dwie okoliczności. Po pierwsze, użycie zwrotu w „szczególności” skłania do niekontrowersyjnego stwierdzenia, iż ustawodawca posłużył się jedynie przykładowym wyliczeniem dowodów, które mogą być przeprowadzone w postępowaniu dyscyplinarnym, wskazując na przesłuchanie świadków, obwinionego czy oględziny. Jako dowód mogą natomiast posłużyć także i inne zgodne z prawem czynności, które mogą przyczynić się do prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy²⁰.

Zauważyć należy, iż w podobny sposób ustawodawca uregulował katalog środków dowodowych, które mogą być stosowane w toku postępowania administracyjnego (art. 75)²¹. Tymczasem w orzecznictwie sądów administracyjnych dopuszcza się uznanie za dowód „szczegółowej opinii prawnej wydanej przez niezależnego prawnika specjalizującego się w danej dziedzinie prawa”²².

Podobnie należy uczynić na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej policjantów. Organy dyscyplinarne, realizując normy prawa dyscyplinarnego, są tak samo jak i podmioty tych norm, uprawnione do dokonywania oceny okoliczności faktycznych mających istotny wpływ na właściwe zastosowanie przepisów dyscyplinarnych. Dlatego też nie ma przeszkód, aby w sprawach dyscyplinarnych policjantów uznać za dowód opinię biegłego prawnika wykonaną na zlecenie organu dyscyplinarnego albo też samego obwinionego. O ile bowiem na płaszczyźnie procesu karnego tzw. opinia prywatna sporządzona na zlecenie strony innej niż prokurator (np. oskarżonego) nie może sta-

---

²⁰ Por. też A. Michałek, [w:] Ł. Czebotar, Z. Gądzik, A. Łyżwa, A. Michałek, A. Świerczewska-Gąsiorowska, M. Tokarski, Ustawa o Policji. Komentarz, Warszawa 2015, s. 703.

²¹ Por. F. Elżanowski, [w:] R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2017, s. 605.

²² Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 19 lutego 1999 r., I SA/Lu 43/98, LEX nr 39685.

nowić dowodu²³, o tyle – z uwagi na podniesioną powyżej argumentację – nie ma żadnych przeszkód, aby dopuścić tego rodzaju dowód w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów. Oczywiście pamiętać należy, iż dowód ten, jak każdy inny dowód, podlega ocenie organów dyscyplinarnych, które powinny prowadzić postępowanie dyscyplinarne, jak słusznie wskazuje I. Adamczak, m.in. w oparciu o zasadę bezpośredniości i obiektywizmu²⁴.

Okolicznością, która potęguje przekonanie o dopuszczalności przeprowadzenia w sprawach dyscyplinarnych policjantów dowodu z opinii biegłego prawnika jest to, iż zgodnie z art. 135e ust. 1 zd. 3 u.pol. rzecznik dyscyplinar-ny może także zlecić przeprowadzenie odpowiednich badań. Zwrot „badać” oznacza zaś: „dokładne, gruntowne poznanie czegoś za pomocą analizy naukowej”²⁵. Nie powinno więc budzić większych kontrowersji, iż w ramach tego rodzaju badań, które mogą być zlecone przez rzecznika dyscyplinarnego mieści się uprawnienie do wyjaśnienia jakiegoś skomplikowanego zagadnienia prawnego przez biegłego z zakresu prawa²⁶.

Skoro więc członkowie organów dyscyplinarnych w Policji nie muszą – co oczywiste – posiadać wykształcenia prawnego, nie może do nich znaleźć zastosowania w całej swej rozciągłości paremia „*iura novit curia*”. Tym bardziej, że nawet w procesie karnym wyjątkowo dopuszcza się możliwość powołania biegłych na okoliczność treści prawa międzynarodowego czy obcego²⁷, a na płaszczyźnie postępowania przed Komisją Odpowiedzialności Konstytucyjnej w ramach odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu wskazuje się wręcz, iż korzystanie z pomocy ekspertów z zakresu prawa jest pożądane²⁸.

Oczywiście pojawiające się problemy prawne mogą być również rozwiązane w drodze „wewnętrznych porad prawnych” udzielanych np. przez za-

---

²³ T. Grzegorzczak, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 2001, s. 497.

²⁴ Por. szeroko I. Adamczak, Zasady postępowania dyscyplinarnego policjantów, [w:] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność..., s. 43 – 55.

²⁵ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego. Tom I. A-K, Warszawa 1978, s. 110.

²⁶ Tak P. Józwiak, Stosowanie..., s. 37-38.

²⁷ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz, Warszawa 1999, s. 614; K. Marszał, [w:] K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, Proces karny, Warszawa 2005, s. 293.

²⁸ Podkreśla się jednak, iż tak powołani eksperci nie powinni jednak zastępować biegłych i stwierdzać okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Por. S. Steinborn, Opinia w sprawie stosowania niektórych przepisów ustawy o Trybunale Stanu, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2, s. 216; M. Klejnowska, Komentarz do art. 9, [w:] G. Pastuszko (red.), Ustawa o Trybunale Stanu. Komentarz, LEX 2013, Nb. 10.

trudnionego w danej komendzie radcę prawnego. W kwestiach bardziej zawiłych organ dyscyplinarny może, a czasem wręcz powinien, przeprowadzić dowód z opinii biegłego prawnika.

Stwierdzenie, iż w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów nie w pełni obowiązuje zasada „*iura novit curia*”, nie oznacza jednak, iż osoby prowadzące postępowanie dyscyplinarne nie muszą cechować się znajomością prawa. Odstępstwo od tej zasady dotyczy bowiem jedynie sytuacji, w której przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego prawnika jest uzasadnione z uwagi na występujące w sprawie szczególne i zawiłe zagadnienie prawne, a zwłaszcza wtedy, gdy uczestnicy postępowania zajmują odmienne stanowiska prawne w odniesieniu do tego problemu. W takiej sytuacji szczegółowa opinia prawna wydana przez niezależnego prawnika wydaje się być jak najbardziej uzasadniona i dopuszczalna.

M. Zieliński wskazuje, iż formuła „*iura novit curia*” oznacza obowiązek znajomości prawa przynajmniej potencjalnie, to znaczy, że właściwy organ ma obowiązek umieć zastosować skutecznie dyrektywy wykładni w każdej sytuacji, w której znajomości prawa od niego się oczekuje²⁹. Wymóg ten odnosi się również do organów dyscyplinarnych w Policji. Zauważyć bowiem należy, iż rzecznikami dyscyplinarnymi są – albo przynajmniej powinni być – funkcjonariusze Policji odpowiednio do tego przygotowani, którzy w swojej służbie niejednokrotnie zetknęli się z przepisami kodeksu postępowania karnego i którzy przed rozpoczęciem służby (lub w jej trakcie) zdawali wiele przedmiotów prawniczych.

Organami wydającymi decyzje dyscyplinarne są zazwyczaj komendanci poszczególnych jednostek, co do których wymóg znajomości przepisów prawa jest jeszcze większy. Powierzenie im funkcji właściwych organów dyscyplinarnych powoduje, iż mają oni obowiązek posiadania wiedzy niezbędnej do zajmowania się sprawami dyscyplinarnymi. Oprócz znajomości przepisów prawa, konsekwencją obowiązywania względem nich zasady „*iura novit curia*” jest wymóg posiadania nowoczesnej wiedzy o wykładni prawa³⁰. W tym kontekście może pojawić się zasadnicze pytanie, skąd czerpać ową wiedzę niezbędną dla potrzeb wykładni. Reguła „*iura novit curia*” nakłada bowiem obowiązek biegłości w dziedzinie przepisów dyscyplinarnych na organy dyscyplinarne w Po-

---

²⁹ M. Zieliński, *Iura novit curia* a wykładnia prawa, [w:] S. Lewandowski, H. Machińska, J. Petzel (red.), *Prawo – Język - Logika. Księga jubileuszowa profesora Andrzeja Malinowskiego*, Warszawa 2013, s. 291.

³⁰ *Ibidem*.

licji, ale realizacja tego obowiązku może zostać ułatwiona. To uczelnie (szkoły) kształcące policjantów, i to zarówno na poziomie podstawowym, jak i wyższym, powinny zapewnić kształcenie w dziedzinie wykładni³¹. Wszak sam podmiot prowadzący postępowanie dyscyplinarne, wyposażony w odpowiednie wiadomości i umiejętności, jest najlepszym źródłem, z którego pozyskuje się odpowiednią wiedzę na potrzeby wykładni przepisów dyscyplinarnych. W grę mogą tu wchodzić różnego rodzaju kursy specjalistyczne, na których omawia się prawidłowy sposób wykładni (rozumienia) poszczególnych przepisów dyscyplinarnych. Samo jednak ukończenie czy udział w odpowiednich kursach nie może być uznane za wystarczający środek zapewniający, że określone organy dyscyplinarne posiadają właściwy poziom wiedzy w zakresie wykładni przepisów dyscyplinarnych.

Z tego też względu z ogromnym uznaniem należy odnotować wysiłki władz Szkoły Policji w Pile, które stwarzają funkcjonariuszom zajmującym się problematyką odpowiedzialności dyscyplinarnej cykliczne pozyskiwanie wiedzy w tym zakresie³².

Równie ważne są publikacje z danej dziedziny, które osoby zajmujące się sprawami dyscyplinarnymi muszą śledzić na bieżąco. Niezwykle ważkim czynnikiem przy prawidłowej interpretacji przepisów dyscyplinarnych jest konieczność stałego kontaktu z książkami i czasopismami prawniczymi, w tym zwłaszcza tymi dotyczącymi odpowiedzialności dyscyplinarnej. Ale idzie także o coś więcej, gdyż dobrze znając jedynie publikacje z zakresu własnej specjalności (np. prawa dyscyplinarnego) można być jedynie niezłym „rzecznikiem dyscyplinarnym”. Kandydat na osobę pełniącą funkcję „organu dyscyplinarnego” musi siedzieć w literaturze fachowej w ogóle, gdyż – jak podkreśla M. Zieliński – czasem przeprowadzenie właściwego procesu wykładni wymaga odwołania się do wiedzy specjalistycznej z różnych obszarów dziedzin wiedzy, jak

---

³¹ Ibidem, s. 299.

³² Tytułem uzupełnienia podkreślić należy, iż od 2010 r. w Pile odbywają się organizowane przez Szkołę Policji seminaria prawnicze poświęcone odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych. Dotychczas miało miejsce 9 takich spotkań, których uczestnikami są rzecznicy dyscyplinarni, adwokaci, prokuratorzy oraz pracownicy naukowcy. Po zakończeniu każdego seminarium wydawane są natomiast publikacje zawierające materiały poseminaryjne, które stanowią ważne źródło wiedzy dla organów stosujących przepisy dyscyplinarne obowiązujące w służbach mundurowych. Dowodem tego jest fakt, iż odwołania do tych książek odnajdujemy m.in. w orzecznictwie sądowym, publikacjach naukowych, a nawet w orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego. Por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2016 r., OTK-A ZU 2016, poz. 44.

np.: ekonomii, socjologii, psychologii czy medycyny³³. Dla dokonania prawidłowego procesu wykładni niektórych przepisów doniosłego znaczenia nabiera bowiem nie tylko wiedza prawnicza, ale również – a być może przede wszystkim – ta pozaprawnicza³⁴.

Niewątpliwie ważnym źródłem wiedzy niezbędnym w procesie wykładni przepisów dyscyplinarnych są orzeczenia sądów administracyjnych w sprawach dyscyplinarnych. Dokonywana w nich wykładnia przepisów dyscyplinarnych niewątpliwie oddziałuje na postrzeganie zawartości normatywnej tych przepisów³⁵. Szczególnie doniosła jest w tym względzie wykładnia dokonywana przez Naczelny Sąd Administracyjny. Zgodnie z art. 42 p.u.s.a. Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego wydaje zbiór urzędowy orzeczeń sądów administracyjnych. W praktyce Prezes NSA wydaje zbiór urzędowy orzeczeń pt. „Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych” w cyklu dwumiesięcznym, w postaci ogólnodostępnej. Zgodnie z § 8 zarządzenia Prezesa NSA w sprawie wydawania zbioru urzędowego orzeczeń sądów administracyjnych, orzeczenia budzące wątpliwości są kierowane do ekspertów z poszczególnych dziedzin prawa w celu głosowania³⁶. Nie ma natomiast odrębnego zbioru orzeczeń sądów administracyjnych w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych. Jak się wydaje podjęcie próby przygotowania i cyklicznego wydawania tego rodzaju opracowania zawierającego orzecznictwo administracyjne w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych stanowiłoby niewątpliwie ważny element w pracy organów dyscyplinarnych. Byłoby też niezwykle ważkim źródłem wiedzy niezbędnym dla przeprowadzenia prawidłowej wykładni przepisów dyscyplinarnych.

Zaapelować również należy o krytyczne komentarze konkretnych orzeczeń sądów administracyjnych w sprawach dyscyplinarnych w formie głos, których w sprawach dyscyplinarnych w Policji, a nawet w służbach mundurowych, w zasadzie nie odnajdujemy. Jak bowiem wskazuje K. R. Popper: „(...) postęp w nauce jest wynikiem wolnej rywalizacji myśli, a zatem wolności, i musi zostać zahamowany, gdy wolności zabraknie (...)”³⁷.

---

³³ M. Zieliński, *Iura...*, s. 300.

³⁴ O. Bogucki, Opinie ekspertów a wykładnia funkcjonalna – uwagi w kontekście zasady *iura novit curia*, „Studia Prawa Publicznego” 2015, nr 2, s. 127.

³⁵ Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2013, s. 54.

³⁶ M. Masternak-Kubiak, Komentarz do art. 42, [w:] T. Kuczyński, M. Masternak-Kubiak, *Prawo o ustroju sądów administracyjnych. Komentarz*, LEX 2009.

³⁷ K. R. Popper, *Logika odkrycia naukowego*, Warszawa 2002.

Słusznie wskazuje Ł. Pohl, iż: „Na postrzeganie zawartości normatywnej przepisów prawa (...) przez organy ich stosowania, w szczególności przez sądy, nader istotnie oddziałują również przedstawiciele nauki prawa (...), którzy w różnego rodzaju opracowaniach naukowych (monografie, tzw. systemy prawa (...), artykuły, komentarze do aktów prawnych, glosy) przeprowadzają wnikliwą, częstokroć szeroko podbudowaną wiedzę ogólnoteoretyczną z zakresu *ius interpretandi*, wykładnie przepisów prawnokarnych, pozwalającą odkryć ich rzeczywistą zawartość normatywną”³⁸.

W podsumowaniu niniejszego opracowania stwierdzić należy, iż na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej w Policji, a także jak się wydaje również w innych służbach mundurowych, zasada „*iura novit curia*” powinna być rozumiana w ten sposób, iż nakłada ona na organy dyscyplinarne obowiązek znajomości prawa, w tym zwłaszcza przepisów dyscyplinarnych. Konsekwencją tej zasady jest nie tylko sam obowiązek znajomości prawa, ale również konieczność posiadania nowoczesnej wiedzy o wykładni, o jej istocie i dyrektywach³⁹.

O ile jednak postępowania cywilne i karne ukształtowane są wedle formuły *facta probantur iura novit curia*, wedle której sąd ma znać prawo i w zasadzie nie jest dopuszczalne przeprowadzenie dowodu z prawa, o tyle zasada ta znajduje odstępstwo, gdy chodzi o postępowanie dyscyplinarne. Na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej w Policji dopuszczalne jest uznanie za dowód opinii biegłego prawnika, i to zarówno tej przeprowadzonej na zlecenie organu dyscyplinarnego, jak i tej wykonanej na zlecenie strony, w ramach tzw. opinii prywatnej.

---

³⁸ Ł. Pohl, Prawo..., s. 55-56.

³⁹ Por. M. Zieliński, *iura...*, s. 291.

Inicjatywa dowodowa – rozważania w kontekście modelu poznania w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów

Cykliczne seminaria organizowane w Szkole Policji w Pile, dedykowane fundamentalnym problemom odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych były forum dyskusji dla zagadnień obejmujących wybrane kwestie prawa dowodowego już wielokrotnie, lecz dopiero podczas seminarium w 2018 r. kwestie te uczyniono tematem przewodnim. Nikogo nie trzeba przekonywać, że to właśnie ukształtowanie postępowania dowodowego jest centralnym problemem proceduralnym - i to zarówno na płaszczyźnie teoretycznej (zwłaszcza odniesionej do ukształtowania modelu poznania na gruncie analizowanej procedury), jak i na płaszczyźnie pragmatycznej (efektywności konkretnych postępowań). Moje opracowanie związane będzie z jedną z podstawowych konstrukcji ogólnych prawa dowodowego – inicjatywą dowodową. To właśnie inicjatywa dowodowa jest doskonałą płaszczyzną analizy zagadnienia dopuszczalności dowodów (aspekt statyczny) oraz zagadnienia sekwencji czynności dowodowych w danym postępowaniu (aspekt dynamiczny). Analogicznie, warunkiem wstępnym inicjatywy dowodowej jest ukształtowanie w danym systemie prawnym uprawnienia do dokonania szeroko rozumianej czynności dowodowej, zaś mechanizm inicjatywy dowodowej może być realizowany z urzędu albo też na wniosek uprawnionego podmiotu. W celu uporządkowania terminologii wskazać należy, że zwłaszcza w kontekście inicjatywy dowodowej realizowanej z urzędu pożądanym jest wyodrębnienie pojęcia **inicjatywa dowodowa *sensu largo***, która stanowi formułę **inicjowania czynności dowodowych** różnych typów. Na gruncie wskazanej definicji **czynności dowodowe** rozumiane są jako a) czynności związane z poszukiwaniem, zabezpieczaniem i pozyskiwaniem źródeł dowodowych oraz b) czynności właściwego przeprowadzania dowodów, tj. czynności prowadzących do uzyskania określonych środków dowodowych ze źródeł dowodowych. To właśnie w odniesieniu do inicjowania czynności przeprowadzania dowodów można mówić o **inicjatywie dowodowej w znaczeniu ścisłym**.

Niniejsze rozważania przedstawione zostaną na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego ukształtowanego przez ustawę z dnia 4 kwietnia 1990 r.

o Policji¹. Już w tym miejscu zaznaczymy, że na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego w policji czynności dowodowe są dokonywane przez rzecznika dyscyplinarnego pod nadzorem przełożonego dyscyplinarnego z urzędu lub na wniosek obwinionego lub jego obrońcy (w postępowaniu odwoławczym także na zlecenie wyższego przełożonego dyscyplinarnego w zakresie zleconym). Ze względu na ukształtowanie modelu poznania w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów, fundamentalną rolę odgrywa zasada inkwizycyjności, a organy zobligowane są do przestrzegania dyrektywy obiektywizmu. W związku z tym, niezależnie od składanych wniosków dowodowych: przełożony dyscyplinarny i rzecznik dyscyplinarny są obowiązani badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść obwinionego.

I. Inicjatywa dowodowa realizowana z urzędu

Warunkiem wstępnym inicjatywy dowodowej jest ukonstytuowanie w systemie uprawnienia do dokonania czynności dowodowych w znaczeniu szerokim (wykraczającym poza czynności przeprowadzania dowodów). Kompetencja w tym zakresie ustanowiona została dla rzecznika dyscyplinarnego, który dokonuje czynności dowodowych osobiście (art. 135e ust. 1 ustawy o Policji), tj. zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia okoliczności sprawy, może on także za zgodą przełożonego dyscyplinarnego skorzystać z pomocy innego rzecznika dyscyplinarnego (art. 135b ust. 2 ustawy o Policji). Te ostatnie czynności mają status **czynności rekwizycyjnych**, w przypadku konieczności przeprowadzenia czynności poza miejscem, w którym toczy się postępowanie dyscyplinarne, przełożony dyscyplinarny może zwrócić się o ich przeprowadzenie do kierownika jednostki organizacyjnej policji właściwego według miejsca dokonania czynności.

Wobec wyartykułowanego założenia w zakresie warunku wstępnego inicjatywy dowodowej można lapidarnie skonstatować, że kluczowe znaczenie dla odtworzenia jej zakresu są więc: **zakres temporalny postępowania dowodowego**, związany z ustaleniem tego czy w postępowaniu tym występuje prekluzja dowodowa oraz **przedmiotowy zakres postępowania dowodowego**,

---

¹ Tekst jednolity Dz.U. 2019, poz. 161.

określający dopuszczalne czynności dowodowe w postępowaniu dyscyplinarnym².

W doktrynie pojęcie zakresu temporalnego postępowania dowodowego powiązane jest z konstrukcją terminów dowodowych³. Terminy dowodowe mają zwykle status terminów instrukcyjnych, w konsekwencji nadają one określone ramy aktywności dowodowej, jednak ich przekroczenie nie prowadzi do dyskwalifikacji dowodu uzyskanego z przekroczeniem terminu.⁴ Zgodnie z art. 135h ustawy o Policji, czynności dowodowe w postępowaniu dyscyplinarnym powinny być zakończone w terminie miesiąca od dnia wszczęcia tego postępowania. Wyższy przełożony dyscyplinarny, w drodze postanowienia, może przedłużyć termin prowadzenia czynności dowodowych do 2 miesięcy. Komendant Główny Policji, w drodze postanowienia, może przedłużyć termin prowadzenia czynności dowodowych na czas oznaczony powyżej 2 miesięcy. Tryb składania wniosków o przedłużenie czynności dowodowych regulują przepisy Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 lutego 2014 r. *w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów*⁵. Zgodnie z § 8 Rozporządzenia wnioski o przedłużenie terminu prowadzenia czynności dowodowych w postępowaniu dyscyplinarnym składa się nie później niż 5 dni przed upływem tego terminu. Przed wydaniem postanowienia o przedłużeniu terminu prowadzenia czynności dowodowych właściwy do jego wydania wyższy przełożony dyscyplinarny lub Komendant Główny Policji może zażądać niezwłocznego przekazania akt postępowania. Również w postępowaniu odwoławczym termin dokonania czynności dowodowych nie ma charakteru prekluzyjnego. Na mocy art. 135l ustawy o Policji w postępowaniu odwoławczym rozpoznanie sprawy następuje na podstawie stanu faktycznego ustalonego w postępowaniu dyscyplinarnym. Jeżeli jest to potrzebne do prawidłowego wydania orzeczenia, wyższy przełożony dyscyplinarny może uzupełnić materiał dowodowy, zlecając rzecznikowi dyscyplinarnemu prowadzącemu postępowanie dyscyplinarne wykonanie czynności dowodowych, określając ich zakres. Dodajmy,

---

² Przedmiotowy zakres postępowania dowodowego uzupełniająco współkształtuje także tzw. notoria powszechna i notoria urzędowa (fakty znane organowi z urzędu).

³Zob. M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, [w:] Marian Cieślak, Dzieła Wybrane. T. I, Kraków 2011, s. 314 i n.; K. Woźniewski, Terminy dowodowe w procesie karnym a zasada prawdy materialnej w k.p.k. z 1997 [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak, Zasada prawdy materialnej, Kraków 2006, s. 357 i n.

⁴ Zob. B. Janusz-Pohl, Formalizacja i konwencjonalizacja jako instrumenty analizy czynności karnoprosesowych w prawie polskim, Poznań 2017, s. 315 i n.

⁵ Dz.U 2014, poz. 306.

iż w toku postępowania odwoławczego inicjatywę dowodową posiada także obwiniony i jego obrońca, którzy mogą składać wnioski dowodowe wraz z odwołaniem, albo też odrębnie aż do wydania rozstrzygnięcia przez organ odwoławczy.

Konkludując zatem stwierdzić należy, że w ramach modelu postępowania dyscyplinarnego na gruncie ustawy o Policji ustawodawca nie ustanowił reguł temporalnych o charakterze prekluzyjnym, zatem **inicjatywa dowodowa jest w tym sensie nieskrępowana temporalnie**, a terminy dowodowe o charakterze instrukcyjnym mają status porządkowo-gwarancyjny. Brak ograniczenia temporalnego uwzględnia bowiem charakter postępowania dyscyplinarnego w służbach mundurowych zakładającego realizację dyrektywy prawdy materialnej, a więc oparciu rozstrzygnięcia kończącego postępowanie na ustaleniach faktycznych zgodnych z rzeczywistością⁶.

Niewątpliwie pewne ograniczenie inicjatywy dowodowej zdeterminowane jest przedmiotowym zakresem postępowania dowodowego. Charakter tego ograniczenia ściśle powiązany jest z wyraźnym dualizmem czynności dowodowych, w ramach którego wyróżnić można: **a) autonomiczne czynności dowodowe** rzecznika dyscyplinarnego podejmowane w toku postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego (w tej kategorii mieszczą się także wyodrębnione wcześniej dowodowe czynności rekwizycyjne, a więc czynności zlecone innemu rzecznikowi dyscyplinarnemu); **b) czynności dowodowe o charakterze „pasożytującym”** (zwane dalej czynnościami pasożytującymi), będących czynnościami podejmowanymi w ramach innego postępowania, których rezultaty mogą być wykorzystywane w postępowaniu dyscyplinarnym.

Podstawę prawną dla autonomicznych czynności dowodowych stanowi cytowany już art.135e ustawy o Policji, statuujący, iż Rzecznik dyscyplinarny zbiera materiał dowodowy i podejmuje czynności niezbędne do wyjaśnienia sprawy. W szczególności: przesłuchuje świadków, przesłuchuje obwinionego, przyjmuje od niego wyjaśnienia na piśmie (w tym zakresie należy wyraźnie podkreślić przemienność formy dla czynności dowodowej w postaci przesłuchania obwinionego), dokonuje oględzin. Z czynności tych sporządza protokoły, z pozostałych czynności dowodowych sporządza się protokół, jeżeli przepis szczególny tego wymaga albo przełożony dyscyplinarny lub rzecznik dyscypli-

---

⁶ Zob. B. Janusz-Pohl, Ukształtowanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia organu odwoławczego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Postępowanie odwoławcze w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2016 s. 21 i n.

narny uzna to za potrzebne. W pozostałych przypadkach można ograniczyć się do sporządzenia notatki urzędowej. Rzecznik dyscyplinarny może także zlecić przeprowadzenie odpowiednich badań.

Interpretacja przytoczonej jednostki redakcyjnej jednoznacznie prowadzi do konkluzji, że typy czynności dowodowych określone zostały przez nią jedynie przykładowo, świadczy o tym dobitnie posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „w szczególności”, a w konsekwencji zawarty w art. 135e ustawy o Policji katalog czynności dowodowych określić można jako *numerus apertus*. Takie ujęcie pozwala na zachowanie elastyczności postępowania dowodowego, utrudnia jednak w pewnym sensie wyznaczenie granicy dopuszczalności autonomicznych czynności dowodowych. Za swego rodzaju doprecyzowanie uznać można w tej mierze zawartość treściową aktu wykonawczego, a więc wzmiankowanego już Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 lutego 2014 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów. W rozporządzeniu określono, w formie załączników, wzory pism procesowych dla czynności dowodowych. Pośród wymienionych załączników chronologicznie wskazane zostały następujące wzory protokołów i decyzji procesowych relewantnych dowodowo (utrwalenia czynności związanych z uzyskiwaniem środków dowodowych zostały wyszczególnione):

- **Załącznik nr 11: Protokół przesłuchania świadka;**
- Załącznik nr 12: Postanowienie rzecznika o odmowie zezwolenia od złożenia zeznań lub odpowiedzi na pytania;
- **Załącznik nr 13: Protokół przesłuchania obwinionego;**
- **Załącznik nr 14: Protokół przyjęcia pisemnych wyjaśnień obwinionego;**
- **Załącznik nr 15: Protokół oględzin;**
- **Załącznik nr 16: Protokół konfrontacji;**
- Załącznik nr 17: Wniosek rzecznika o wyrażenie zgody na skorzystanie z pomocy innego rzecznika;
- Załącznik nr 18: Postanowienie o oddaleniu wniosku dowodowego;
- Załącznik nr 21: Protokół przeglądania akt postępowania;
- Załącznik nr 22: Postanowienie rzecznika o odmowie udostępnienia akt postępowania;
- **Załącznik nr 23: Protokół wyłączenia do akt postępowania dyscyplinarnego odpisów i wyciągów uzyskanych z akt innego postępowania;**

- Załącznik nr 28: Protokół zapoznania obwinionego/obrońcy z aktami postępowania dyscyplinarnego/uzupełnionymi aktami post. dyscyplinarnego;
- Załącznik nr 30: Postanowienie rzecznika o zakończeniu czynności dowodowych;
- Załącznik nr 31: Postanowienie o uchyleniu postanowienia o zakończeniu czynności dowodowych;
- **Załącznik nr 32: Protokół raportu dyscyplinarnego;**
- **Załącznik nr 34: Notatka z wysłuchania rzecznika dyscyplinarnego/obwinionego/obrońcy przez komisję.**

Oczywiście wskazane powyżej wzory pism procesowych, szczególnie doniosłych dla postępowania dowodowego, mogą mieć znaczenie jedynie pomocnicze w odkodowaniu dopuszczalnego zakresu postępowania dowodowego.

Interpretacja zwrotu „w szczególności” użytego w treści art. 135e ustawy o Policji w kontekście analizowanego modelu postępowania może prowadzić do dwóch możliwych wariantów interpretacyjnych. Wedle jednego zwrot „w szczególności”, determinuje jedynie otwarty katalog czynności dowodowych, a jego rozszerzenie może nastąpić jedynie przez „odpowiednie stosowanie” przepisów kodeksu postępowania karnego⁷. Wedle drugiego zaś zwrot „w szczególności” użyty jest nie tylko dla wyrażenia otwartości katalogu dopuszczalnych środków dowodowych, lecz ponadto w celu uwypuklenia przyjętej na gruncie modelu postępowania dowodowego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów formuły mniej sformalizowanego dowodzenia, tzw. dowodzenia swobodnego⁸. Formuła ta oznacza odformalizowanie czynności dowodowych (nieograniczonych tylko do odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k.). W tym wariantcie dowody nienazwane (tu niewymienione z nazwy w ustawie o Policji i wskazanym akcie wykonawczym) nie muszą pochodzić z czynności dowodowych, których reguły dokonania wynikają z odpowiednio stosowanych przepisów k.p.k.⁹. Wybór jednego ze wskazanych wariantów in-

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. 2018, poz. 1987 z późn. zm.), zwany dalej k.p.k.

⁸ Zob. R. Kmieciak, Dowód ścisły w postępowaniu karnym, Lublin 1983, s. 33 i n.; tenże, Posiedzenia sądu w procesie karnym. Prawnodowodowa problematyka orzekania poza rozprawą, Lublin 1993, s.77 i n.; tenże, O reasumpcji wadliwych decyzji nie kończących postępowania karnego, „Nowe Prawo” 1980, nr 7-8, s. 98 i n.

⁹ Chodzi przy tym zarówno o reguły o charakterze kompetencyjnym, jak i reguły decydujące o sformalizowaniu tych czynności zob. B. Janusz-Pohl, Formalizacja i konwencjonalizacja..., s. 47 i n.

interpretacyjnych dotyczących interpretacji zwrotu „w szczególności” przesądza zatem o progu sformalizowania nieuregulowanych wprost w ustawie w Policji czynności dowodowych. Wariant I (odpowiednie stosowanie przepisów k.p.k.) optuje za podwyższonym formalizmem tych czynności, wariant II przesądza o niższym poziomie ich sformalizowania, a tym samym przyjęciu szerszej formuły dowodzenia swobodnego na gruncie omawianego modelu.

Analizując wariant I, a więc zasadzający się na formule odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. dla ukształtowania modelu postępowania dyscyplinarnego wyraźnie podkreślić należy, iż art. 135p ustawy o Policji operuje klauzulą limitatywną¹⁰, zgodnie z którą w zakresie nieuregulowanym w ustawie o Policji do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy k.p.k. dotyczące wezwań, terminów, doręczeń i świadków, z wyłączeniem możliwości nakładania kar porządkowych. W postępowaniu dyscyplinarnym do świadków nie stosuje się również art. 184 k.p.k. O zwolnieniu od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osoby pozostającej z obwinionym w szczególnie bliskim stosunku osobistym rozstrzyga rzecznik dyscyplinarny. Na odmowę zwolnienia od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania służy zażalenie w terminie 3 dni od dnia doręczenia postanowienia. Wykorzystanie klauzuli limitatywnej przesądza zatem, jak wielokrotnie podkreślono w pracach dedykowanych analizowanemu modelowi postępowania dyscyplinarnego, że formule odpowiedniego stosowania podlegają na mocy art. 135p ustawy o Policji wyłącznie wybrane jednostki redakcyjne k.p.k., nie zaś wszystkie przepisy o dowodach¹¹.

Odpowiedniemu stosowaniu potencjalnie podlegają następujące przepisy k.p.k.: art. 177, 178, 178a, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 185a-d, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 192a. Na gruncie wskazanych jednostek redakcyjnych należy zatem odkodować właściwą normę prawną obowiązującą na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego w Policji, pamiętając jednocześnie, iż formuła odpowiedniego stosowania może prowadzić do otrzymania trzech rezultatów: modyfikacji przepisu podlegającego odpowiedniemu stosowaniu (jego przekształceniu), zastosowaniu przepisu bez przekształcenia, niezastosowaniu przepisu, jako mającego nieadekwatny zakres treściowy. Analiza taka prowadzi do wniosku, że tylko niektóre ze wskazanych przepisów znajdują zasto-

---

¹⁰ O klauzuli tej zob. B. Janusz-Pohl, *Analogia legis* na gruncie ustawy o Policji - zagadnienia wybrane, [w:] W. Kozieliwicz, P. Józwiak, (red.). *Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych*, Piła 2017, s. 21 i n.

¹¹ *Ibidem*, s. 23-26.

sowanie dla ukształtowania czynności przesłuchania w postępowaniu dyscyplinarnym. Z pewnością nie podlegają odpowiedniemu stosowaniu te spośród nich, które zastrzegają czynność procesową do wyłącznej kompetencji sądu (np. w odniesieniu do zwolnienia z tajemnicy zawodowej – art. 180 k.p.k., odwołania zeznań przed sądem – art. 186 k.p.k., przesłuchanie sądowe świadków szczególnie wrażliwych – art. 185a-d k.p.k., odebranie przed sądem przyrzeczenia od świadka, treści przyrzeczenia, zwolnienia od przyrzeczenia (art. 187, 188, 189 k.p.k.), poddania świadka badaniom – 192 k.p.k., czy czynności związane z ograniczeniem kręgu osób podejrzanych – art. 192a k.p.k.). Przepisy współkształtujące czynności dowodowe postępowania dyscyplinarnego to zaś: art. 177 k.p.k. – dotyczący obowiązku stawiennictwa i składania depozycji przez świadka; art. 178, 178a k.p.k. - określający tajemnicę obrońcą, tajemnica spowiedzi i mediacji; art. 179 k.p.k. - w zakresie tajemnicy państwowej obejmującej informacje niejawne objęte klauzulą tajne i ściśle tajne (tajemnicy uchylanej przez właściwy organ przełożony); art. 181 k.p.k. – co do trybu postępowania z dokumentami niejawnymi, art. 182 k.p.k. - określający prawo odmowy zeznań osoby najbliższej, art. 185 k.p.k. - statuujący prawo do złożenia wniosku o zwolnienie od zeznań lub odpowiedzi na poszczególne pytania świadka ze względu na szczególnie bliski stosunek osobisty, art. 190 k.p.k. - dotyczący pouczenia o odpowiedzialności karnej/podpisania pouczenia. Podkreślić należy, że wybór adekwatnej formuły odpowiedniego stosowania może wzbudzać wątpliwości w odniesieniu do art. 183 k.p.k. - regulującego uprawnienie świadka do uchylenia się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić świadka lub jego osobę najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Wątpliwości te dotyczyć mogą adekwatnej modyfikacji wskazanej jednostki redakcyjnej, a ściślej tego czy prawo świadka do odmowy udzielania odpowiedzi na pytania może zostać rozszerzone na sytuację, w której udzielenie odpowiedzi na pytanie przez świadka mogłoby narazić świadka lub osobę dla niego najbliższą (tu zwłaszcza tę osobę) na odpowiedzialność dyscyplinarną. Tym samym przyjęta formuła odpowiedniego zastosowania powodowałaby rozszerzenie zakresu przedmiotowego prawa do odmowy. Taki wariant byłby w istocie nastawiony na „ufunkcjonalnienie” wskazanego przepisu. W mojej ocenie formuła odpowiedniego zastosowania nie może jednak prowadzić do uzyskania rezultatu interpretacyjnego rozszerzającego zakres ograniczenia ustawowego, dlatego odrzucam takie ujęcie, opowiadając się za ujęciem na gruncie postępowania dyscyplinarnego uprawnienia świadka do odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie jedynie

wówczas, gdy jemu lub osobie dlań najbliższej groziłaby odpowiedzialność karna za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (*nota bene* za podobną interpretacją opowiadał się także w odniesieniu do odpowiedniego zastosowania wskazanego przepisu na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenia). Odpowiednie zastosowanie przy założeniu stosownej modyfikacji treściowej obejmuje natomiast art. 190 k.p.k. - regulującego porządek przesłuchania.

Podkreślmy raz jeszcze, że limitatywny zakres klauzuli użytej w treści art. 135p ustawy o Policji wyklucza szersze wykorzystanie formuły odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. do ukształtowania zakresu autonomicznych czynności dowodowych rzecznika dyscyplinarnego niż w odniesieniu do czynności dowodowych w postaci przesłuchania. Tym samym powracając do naszkicowanej powyżej propozycji rozumienia użytego w treści art. 135e ustawy o Policji wyrażanie „w szczególności” wariant formalistyczny zakładałby w tym sensie ograniczoność postępowania dowodowego w postępowaniu dyscyplinarnym tylko do takich czynności dowodowych, które zostały uregulowane wprost w ustawie o Policji (oraz przepisach rozporządzenia wykonawczego), a ponadto wynikają z odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. Drugi możliwy wariant, zakładając elastyczniejszą formułę czynności dowodowych pozwalałby jednak na szersze ich ujęcia – zwłaszcza wykraczające poza granice klauzuli odpowiedniego zastosowania. Formułą tą objęte byłyby zwłaszcza czynności operacyjno-rozpoznawcze (wobec obowiązywania art. 7 Konstytucji RP, zakładającego konieczność podstawy kompetencyjnej dla czynności organów publicznych, pozwalałoby uwzględniać tylko dowody objęte zakresem notorii urzędowej).

Zakres przedmiotowy postępowania dowodowego, poza czynnościami autonomicznymi (w zależności od występującego *in concreto* układu procesowego) mogą współkształtować także „czynności dowodowe pasytywne” uregulowane w art. 135e ustawy o Policji, zgodnie z którym jeżeli czyn będący przedmiotem postępowania dyscyplinarnego jest lub był przedmiotem innego postępowania, w tym postępowania przygotowawczego, przełożony dyscyplinarny może zwrócić się do właściwego organu o **udostępnienie akt tego postępowania w całości lub w części. Za zgodą tego organu, potrzebne odpisy lub wyciągi z udostępnionych akt włącza się do akt postępowania dyscyplinarnego. Art. 135i ust. 3 *in fine* w związku z tym, że postępowanie dyscyplinarne wszczyna się także na żądanie sądu lub prokuratora oraz że może być ono wszczęte na wniosek pokrzywdzonego – **materiały przekazane przez sąd, prokuratora lub pokrzywdzonego włącza się do akt postępowania przygo-****

towawczego. Dokumenty te stanowią *per se quasi* wnioski dowodowe (ich przedłożenie następuje celem ich przeprowadzenia dowodu z dokumentu (ujawnienia). Określając adekwatny tryb protokolarnego włączania materiałów z innych postępowań, wskazać można § 6 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 lutego 2014 r. w sprawie *szczegółowego trybu wykonywania czynności związanych z postępowaniem dyscyplinarnym w stosunku do policjantów*, na mocy którego do akt postępowania nie włącza się materiałów zawierających informacje niejawne w rozumieniu ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o *ochronie informacji niejawnych* (Dz. U. nr 182, poz. 1228), jeżeli dobro postępowania dyscyplinarnego tego nie wymaga. Rzecznik dyscyplinarny sporządza i włącza do akt postępowania notatkę urzędową zawierającą informację o miejscu przechowywania materiałów zawierających informacje niejawne¹².

Konkludując, stwierdzić można, że czynności dowodowe autonomiczne mają węższy zakres przedmiotowy niż czynności dowodowe „pasożytujące”. W zależności od przyjętego wariantu interpretacyjnego czynności autonomiczne mogą być też znacznie mniej sformalizowane niż czynności „pasożytujące”. Wnioski dowodowe natomiast mogą dotyczyć przeprowadzenia tak czynności samoistnych (autonomicznych), jak i „pasożytujących. Niedostatki kompetencyjne w zakresie uprawnienia do prowadzenia czynności dowodowych (czynności samoistnych) uzupełnia tzw. notoria urzędowa, związana ze szczególną funkcją w zakresie ochrony porządku prawnego formacji mundurowych.

II. Inicjatywa dowodowa realizowana na wniosek uprawnionego podmiotu

Kluczowym pojęciem dla analizy inicjatywy dowodowej w omawianym aspekcie jest wniosek dowodowy. Jednocześnie zwrócić należy uwagę na wyodrębnienie **wniosku dowodowego *sensu largo*** oraz **wniosku dowodowego *sensu stricto***. I tak wnioskiem dowodowym *sensu largo*, jest zarówno wniosek dowodowy *sensu stricto* (wniosek o przeprowadzenie dowodu), jak i wniosek o uzyskanie lub ustalenie dowodu (wnioski dowodowe uzupełniające) oraz wnioski dotyczące sposobu przeprowadzenia dowodu, a także wniosek doty-

---

¹² Pewne wątpliwości może wzbudzać jednak ustalenie stosownego trybu włączania do materiałów postępowania dyscyplinarnego odpisów i wyciągów z akt postępowania karnego w zakresie dokumentów niejawnych objętych tajemnicą zawodową (art. 180 k.p.k.) oraz dokumentacji psychiatrycznej.

czący kontroli lub oceny dowodu, cofnięcie wniosku dowodowego, czy nawet wniosek w zakresie zwrócenia uwagi organu na możliwości dowodowe.

Uprawnienie do składania wniosków dowodowych *sensu stricto* na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego w Policji mają **obwiniony i jego obrońca**. Z uwagi na to, że postępowanie dyscyplinarne jest zorientowane podmiotowo – pouczenie o uprawnieniu obwinionego następuje wraz z wydaniem postanowienia o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego. Jednocześnie zastrzec należy, iż dynamika realizacji inicjatywy dowodowej jest wyraźnie uzależniona od etapu postępowania, a **w ramach czynności wyjaśniających czynności dowodowe podejmowane są wyłącznie z urzędu przez rzecznika dyscyplinarnego**. Wniosek dowodowy obwiniony zgłasza na piśmie rzecznikowi dyscyplinarnemu. Jak każde postulujące oświadczenie woli składane w formie pisemnej podlega ono kontroli formalnej, a następnie merytorycznej. Chociaż ustawa o Policji nie determinuje treści wniosku dowodowego *sensu stricto*, określając jedynie jego formę pisemną, konkludentnie za wymogi te uznać należy złożenie wniosku przez osobę uprawnioną, a także wymogi, które umożliwiają nadanie mu biegu: wskazanie we wniosku tezy dowodowej, fakultatywne wskazanie sposobu przeprowadzenia dowodu, fakultatywne nazwanie wniosku dowodowego z odniesieniem do nazwy środka dowodowego¹³. Treść wniosku dowodowego może być uzależniona od jego formuły, z zastrzeżeniem dopuszczalności antycypacyjnych wniosków dowodowych, tj. wniosków zmierzających do wykrycia lub oceny właściwego dowodu. Celem przeprowadzenia dowodu jest ujawnienie określonej informacji pozwalającej na stwierdzenie określonej okoliczności. Wnioski dowodowe mogą jednak służyć do wykrycia dowodów (potencjalnych źródeł dowodowych. **Wniosek dowodowy niespełniający wymogów formalnych musi zostać pozostawiony bez rozpoznania, nie zaś oddalony**.

Po kontroli formalnej wniosek dowodowy poddawany jest kontroli merytorycznej obejmującej weryfikację jego dopuszczalności i zasadności. Jednocześnie podkreślić należy nakaz przeprowadzenia dowodu zawnioskowanego niewadliwie (skutecznego i zasadnego)¹⁴. Oddalenie wniosku do-

---

¹³ W tym kontekście zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1997 r., sygn. V KKN 242/96, LEX nr 32259 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2004 r., sygn. SN II KK 121/03, OSNKW 2004/10/9, to ostatnie glosowane przez R. Kmiecika na łamach „Orzecznictwa Sądów Polskich” 2005/7-8.

¹⁴Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004r., sygn. III KK 51/04, OSNKW 2005/1/4; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 1997 r., sygn. V KR 84/77 OSNKW 1978/1/11.

wodowego może nastąpić tylko w razie istnienia ustawowego powodu oddalenia. Powody te są wymienione taksatywnie, a ich rozszerzanie jest niedopuszczalne, ograniczałoby to prawo obwinionego do obrony, a także realizację dyrektywy prawdy¹⁵. Nieuwzględnienie wniosku skutecznego formalnie i zasadnego jest kwalifikowane w płaszczyźnie kontroli odwoławczej jako naruszenie przepisów postępowania, które mogłoby wywrzeć wpływ na wydane rozstrzygnięcie (a więc jako procesowa względna podstawa odwoławcza)¹⁶.

Podstawy oddalenia wniosku dowodowego na gruncie ustawy o Policji zostały ukształtowane autonomicznie i mają charakter taksatywny (art. 135f ust. 7). Odnotować należy także, iż na gruncie ustawy o Policji nie została ustanowiona podstawa oddalenia wniosku dowodowego nawiązująca do obstrukcyjnego działania obwinionego, którego wniosek dowodowy miałby zmierzać w sposób oczywisty do przedłużenia postępowania. Jednocześnie postanowienie o oddaleniu wniosku dowodowego wydawane jest przez rzecznika dyscyplinarnego wówczas, gdy:

- 1) **okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy.** Organ oddala wniosek dowodowy powołując się na stwierdzenie, że okoliczność jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy, powoduje konsekwencję procesową w postaci nakazu skierowanego do organu, by dokonał ustaleń faktycznych zgodnych z twierdzeniem wnioskodawcy. Natomiast w oddaleniu wniosku dowodowego na podstawie, że okoliczność nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy musi opierać się na założeniu, że już antycypacyjna ocena wniosku wystarczy dla jednoznacznego stwierdzenia tego faktu;
- 2) **dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności lub nie da się przeprowadzić.** Dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności, tj. źródło dowodowe wskazane we wniosku dowodowym nie może być uznane za nośnik informacji o fakcie wskazanym w tezie dowodowej, a więc fakcie, który ma być udowodniony. Dowodu nie da się przeprowadzić – wobec obiektywnych i nieusuwalnych przeszkód natury faktycznej i technicznej – *impossibilium nulla obligatio est*;
- 3) **przeprowadzenie dowodu jest sprzeczne z prawem.** Podstawę oddalenia wniosku dowodowego należy w procesie interpretacyjnym zestawiać z podstawą oddalenia wniosku dowodowego w postępowaniu kar-

---

¹⁵Zob. np. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 1979, sygn. II KR 30/79, LEX nr 17127.

¹⁶Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 1987 r., sygn. IV KR 186/87, LEX nr 20988.

nym, zgodnie z którą „przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne” (art. 170 pkt 1 k.p.k.) i w tym zakresie wykorzystać dotychczasowy dorobek doktryny prawa karnego procesowego¹⁷. W konsekwencji uznając, że przeprowadzenie dowodu jest sprzeczne z prawem, gdy: a) brak jest uprawnienia organu do przeprowadzenia dowodu: zarówno przeprowadzenia w znaczeniu ścisłym, jak i dokonania dowodowej czynności wydobywczej. *A contrario*, jak argumentowano wcześniej dowody dopuszczalne to takie, które mieszczą się w zakresie kompetencji rzeczownika dyscyplinarnego (przełożonego dyscyplinarnego) – podmioty te bowiem jako organy władzy publicznej muszą działać na podstawie w granicach prawa (art. 7 Konstytucji RP). Ponadto za sprzeczne z prawem uznać należy dokonanie czynności dowodowej (przeprowadzenie dowodu) zakazanego wprost przez ustawę, a więc ograniczone tzw. zakazem dowodowym¹⁸.

Istotną cechą modelu postępowania dowodowego, przyjętego na gruncie ustawy o Policji, jest zaskarżalność postanowienia w przedmiocie nieuwzględnienia wniosku dowodowego. Na postanowienie to bowiem przysługuje zażalenie, którego tryb wnoszenia regulują zasady ogólne, a więc w terminie 3 dni od dnia doręczenia postanowienia, a organem właściwym do rozpoznania zażalenia jest przełożony dyscyplinarny. W tym kontekście uznać należy, że zażalenie wzmacnia funkcję nadzorczą przełożonego dyscyplinarnego w postępowaniu dyscyplinarnym. Dodać należy jednak, iż niezależnie od tego, że postanowienie o oddaleniu wniosku dowodowego na gruncie modelu postępowania dyscyplinarnego wobec policjantów jest zaskarżalne, podlega ono reasumpcji, a więc zmianie z urzędu przez organ procesowy niezależnie od wniesionego środka zaskarżenia. Jednocześnie jednak oddalenie wniosku dowodowego nie może nastąpić tylko w oparciu o stwierdzenie, że w sprawie karnej (lub w sprawie o wykroczenie) w zakresie czynu tożsamego z tym, w przedmiocie którego prowadzone jest postępowanie dyscyplinarne identyczny wniosek dowodowy został oddalony. Postanowienie w przedmiocie oddalenia wniosku

---

¹⁷ Zob. B. Janusz-Pohl, Formalizacja i konwencjonalizacja..., s. 445 i n.; teźże, O konstrukcji niedopuszczalności czynności karnoprosesowej, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 4, s. 165 i n.

¹⁸ Nadmienmy jednak, że dowodu nie można uznać za niedopuszczalny ze względu na fakt, że został uzyskany w wyniku popełnienia czynu zabronionego określonego w art. 1 k.p.k. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na rolę interpretacyjną art. 168a k.p.k. zob. B. Janusz-Pohl, Formalizacja i konwencjonalizacja..., s. 456-460.

dowodowego musi zawierać uzasadnienie, bowiem brak uzasadnienia postanowienia w przedmiocie oddalenia wniosku dowodowego uniemożliwia kontrolę odwoławczą w odniesieniu do weryfikacji podstaw takiego oddalenia – tym samym stanowiąc obrazę przepisów postępowania z reguły mogącą mieć wpływ na treść orzeczenia¹⁹.

Jak wskazano, szeroka formuła wniosku dowodowego, tzw. wniosku dowodowego *sensu largo* na gruncie ustawy o Policji obejmuje szerszą kategorię niż tylko wnioski obwinionego lub jego obrońcę o przeprowadzenie dowodu. Są to:

- a) **wnioski dowodowe o dokonanie dowodowych czynności uzupełniających** w ramach końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania dyscyplinarnego (art. 135i ustawy o Policji). Obwiniony ma prawo w terminie 3 dni od dnia zapoznania się z aktami postępowania dyscyplinarnego zgłosić wniosek o ich uzupełnienie. **Na wydane przez rzecznika dyscyplinarnego postanowienie o odmowie uzupełnienia akt postępowania dyscyplinarnego obwinionemu służy prawo złożenia zażalenia.** Obwiniony ma prawo w terminie 3 dni od dnia zapoznania się z uzupełnionymi aktami postępowania dyscyplinarnego zgłosić wniosek o ich uzupełnienie w zakresie wynikającym z przeprowadzonych czynności dowodowych uzupełniających akta tego postępowania;
- b) **zlecenie przeprowadzenia dowodowych czynności uzupełniających przez wyższego przełożonego dyscyplinarnego.** Wyższy przełożony dyscyplinarny może uzupełnić materiał dowodowy, zlecając rzecznikowi dyscyplinarnemu prowadzącemu postępowanie dyscyplinarne wykonanie czynności dowodowych, określając ich zakres - art. 135l ustawy o Policji, **czynności uzupełniających nie zleca się jeżeli istnieje potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub znacznej części.** Z materiałami uzyskanymi w wyniku czynności dowodowych uzupełniających rzecznik dyscyplinarny zapoznaje obwinionego. W terminie 3 dni od dnia zapoznania obwiniony ma prawo zgłoszenia wyższemu przełożonemu dyscyplinarnemu uwag dotyczących przeprowadzonych czynności dowodowych (**wnioski uzupełniające obwinionego**);
- c) **Quasi-wnioski dowodowe** w ramach wykazu dowodów zawartych w sprawozdaniu rzecznika dyscyplinarnego. Wykaz dowodów zawarty

---

¹⁹ Zob. np. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 1987, sygn. IV KR 186/87, LEX nr 20988.

w sprawozdaniu rzecznika dyscyplinarnego. Rzecznik dyscyplinarny, po zapoznaniu obwinionego z aktami postępowania dyscyplinarnego, wydaje postanowienie o zakończeniu czynności dowodowych oraz sporządza sprawozdanie, m.in. wskazując obwinionego oraz określa zarzucane mu przewinienie dyscyplinarne, z opisem stanu faktycznego **ustalonym na podstawie zebranych dowodów** oraz przedstawia wnioski dotyczące uniewinnienia, odstąpienia od ukarania lub wymierzenia kary albo umorzenia postępowania;

- d) **wnioski dowodowe obwinionego (obrońcy) zawarte w środku odwoławczym.** Wnioski dowodowe obwinionego (obrońcy) w odwołaniu od orzeczenia przełożonego dyscyplinarnego. Wnioski dowodowe mogą być związane ze sformułowaniem w środku odwoławczym **zarzutu w postaci: błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia** – wówczas wnioski dowodowe mogą wówczas mieć status wniosków o przeprowadzenie nieznanymi dotąd dowodów albo **naruszenia przepisów postępowania w obszarze prawa dowodowego mogących wywrzeć wpływ na wydane rozstrzygnięcie** – wnioski dowodowe wówczas mogą mieć status wniosków o charakterze konwalidacyjnym (wnioski o konwalidację wadliwej czynności dowodowej dokonanej w postępowaniu pierwszoinstancyjnym).

Przedstawione formuły wniosków dowodowych *sensu largo* wskazują na ograniczone znaczenie na gruncie analizowanego modelu postępowania inicjatywy dowodowej obwinionego i jego obrońcy, co wpisuje się w inkwizycyjny charakter analizowanej procedury. Jak wynika z przeprowadzonego wywodu kluczową kwestią dla badania inicjatywy dowodowej jest dokonanie stosownych ustaleń ogniskujących się w ramach problematyki dopuszczalnego zakresu postępowania dowodowego. Niezależnie bowiem od tego czy inicjatywa dowodowa realizowana jest z urzędu, czy też na wniosek uprawnionego podmiotu może odnosić się ona jedynie do legalnych (niesprzecznych z ustawą) i zasadnych – tj. uzasadnionych tokiem danego postępowania (sekwencją i treścią wcześniejszych czynności dowodowych) czynności dowodowych. W niniejszym szkicu jedynie zarysowano formuły interpretacyjne podstaw oddalenia wniosku dowodowego – wskaźmy jednak, że oddalenie wniosku dowodowego zakłada antycypacyjną ocenę dowodu (dokonywaną przed jego przeprowadzeniem). Tym samym nie rozwiązuje *per se* kwestii dokonania w postępowaniu dyscyplinarnym czynności dowodowej niedopuszczalnej oraz kwestii jej ewen-

tualnej dyskwalifikacji. W tym zakresie ustawa o Policji nie ustanawia autonomicznej procedury pozwalającej sankcjonować wadliwie przeprowadzenie czynności dowodowych. Adekwatna analiza w tym zakresie jest zatem obszarem refleksji doktrynalnej, w ramach których wykorzystywać można konstrukcje wypracowane na gruncie dogmatyki prawa karnego procesowego²⁰, ich opisanie przekracza jednak ramy zaprojektowane dla niniejszego szkicu i najpewniej będzie przedmiotem kolejnego opracowania.

---

²⁰ Zob. B. Janusz-Pohl, *Formalizacja i konwencjonalizacja...*, s. 445 i n.

Bibliografia

Adamczak I., Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w sprawach dyscyplinarnych w Służbie Celnej, [w:] W. Kozielowicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Adamczak I., Postanowienia kończące postępowanie sądowe przed rozprawą główną, „Nowe Prawo” 1981, nr 4.

Adamczak I., Wina jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej, represyjnej w służbach mundurowych [w:] B. Sygit (red.), "...ale prawdy szukaj w czynie. Złota Księga Prof. dr hab. dr h.c. Brunona Hołysta", Łódź 2015.

Adamczak I., Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego w Policji, [w:] P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Węzłowe problemy prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych, Piła 2012.

Adamczak I., Zasady postępowania dyscyplinarnego policjantów, [w] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji, Piła 2011.

Babiarz S. (red.) i in. Ordynacja podatkowa. Komentarz, LEX/El. 2015, komentarz do art. 180.

Bogucki O., Opinie ekspertów a wykładnia funkcjonalna – uwagi w kontekście zasady iura novit curia, „Studia Prawa Publicznego” 2015, nr 2.

Cieślak M., Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, Kraków 2011.

Cieślak M., Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Kraków 2011.

Czebotar Ł., Gądzik Z., Łyżwa A., Michałek A., Świerczewska- Gąsiorowska A., Tokarski M., Ustawa o Policji. Komentarz, Warszawa 2015.

Daniel P., Administracyjne postępowanie dowodowe, Wrocław 2013.

Dudka K. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2018.

Ereciński T. (red.), Gudowski J., Jędrzejewska M., Weitz K., Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz, Część pierwsza, Postępowanie rozpoznawcze, t. 1, Warszawa 2009.

Gaberle A., Dowody w sądowym postępowaniu karnym, Kraków 2007.

Giętkowski R., Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim, Gdańsk 2013.

Giętkowski R., Stosowanie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego w postępowaniach dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy służb mundurowych, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Grzegorzczak T., Tylman J., Polskie postępowanie karne, Warszawa 2001.

Grzybowski K., Zasada *iura novit curia* w procesie międzynarodowym, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, z. 2.

Hauser R. (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2015.

Hauser R., Wierzbowski M. (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2017.

Hofmański P. (red.), Kodeks postępowania karnego, t. I, Komentarz do artykułów 1–296, wyd. 4, Warszawa 2011.

Hofmański P. (red.), Kodeks postępowania karnego, t. II, Komentarz do artykułów 297–467, wyd. 4, Warszawa 2011.

Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz, Warszawa 1999.

Hołda Z., Z problematyki gwarancji procesowych podejrzanego w świetle konstytucji USA, „Annales UMCS, Sectio G”, Lublin 1983.

Janowicz Z., Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 1999.

Janusz-Pohl B., Analogia legis na gruncie ustawy o Policji - zagadnienia wybrane, [w:] W. Koziulewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Janusz-Pohl B., Formalizacja i konwencjonalizacja jako instrumenty analizy czynności karnoprosesowych w prawie polskim, Poznań 2017.

Janusz-Pohl B., O konstrukcji niedopuszczalności czynności karnoprosesowej, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 4.

Janusz-Pohl B., Ukształtowanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia organu odwoławczego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec policjantów, [w:] W. Koziół, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Postępowanie odwoławcze w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2016.

Józwiak P., Instytucja ułaskawienia - refleksje na płaszczyźnie odpowiedzialności dyscyplinarnej w służbach mundurowych, [w:] P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Węzłowe problemy prawa dyscyplinarnego w służbach mundurowych, Piła 2012.

Józwiak P., Odpowiednie stosowanie w sprawach dyscyplinarnych policjantów niektórych instytucji wykształconych w powszechnym prawie karnym, [w:] W. Koziół, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Józwiak P., Stosowanie prawa karnego materialnego i procesowego w postępowaniu dyscyplinarnym policjantów, [w:] P. Józwiak, W. St. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji, Piła 2011.

Kalinowski S., Polski proces karny, Warszawa 1971.

Kardas P., Przewinienie dyscyplinarne o charakterze ciągłym, „Rejent” 2010 (wydanie specjalne „Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza”).

Kędziora R., Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2014.

Klejnowska M., Komentarz do art. 9, [w:] G. Pastuszko (red.), Ustawa o Trybunale Stanu. Komentarz, LEX 2013, Nb. 10.

Kmiecik R. (red.), Prawo dowodowe. Zarys wykładu, Kraków 2005.

Kmiecik R., Dowód ścisły w postępowaniu karnym, Lublin 1983

Kmiecik R., O reasumpcji wadliwych decyzji niekończących postępowania karnego, „Nowe Prawo” 1980, nr 7-8.

Kmiecik R., Posiedzenia sądu w procesie karnym. Prawnodowodowa problematyka orzekania poza rozprawą, Lublin 1993

Knysiak-Molczyk H. (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2015.

Kotowski W., Ustawa o Policji. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2012.

Kozielewicz W., Odpowiednie stosowanie instytucji zasad współżycia społecznego przy określaniu odpowiedzialności policjantów, [w:] W. Kozielewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Kwiatkowski Z., Zakazy dowodowe w procesie karnym, Kraków 2005.

Łaszczyca G., Martysz C., Matan A. (red.), Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, t. 1, Warszawa 2010.

Maj S., Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych. Komentarz, Warszawa 2008.

Marszał K., Stachowiak S., Zgryzek K., Proces karny, Warszawa 2005.

Masternak-Kubiak M., Komentarz do art. 42, [w:] T. Kuczyński, M. Masternak-Kubiak, Prawo o ustroju sądów administracyjnych. Komentarz, LEX 2009.

Maziarz J., Biegły sądowy z zakresu historii prawa, Kraków 2014.

Mazuryk M., Zoń M. (red.), Służba Więzienna. Komentarz, Warszawa 2013.

Melezini A., Teszner K. (red.), Krajowa Administracja Skarbowa. Komentarz, Warszawa 2018.

Nowacki J., Tobor Z., Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 2016.

Nowak T., Zasada bezpośredniości w polskim procesie karnym, Poznań 1971.

Opaliński B., Rogalski M., Szustakiewicz P., Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu. Komentarz, Warszawa 2017.

Paprzycki L.K. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz LEX, t. I. Komentarz do art. 1-424, wyd. 3, Warszawa 2013.

Pohl Ł., Prawo karne. Wykład części ogólnej, Warszawa 2013.

Pohl Ł., Propozycja nowelizacji art. 12 Kodeksu karnego i sprzężona z nią propozycja nowelizacji art. 115 k.k., „Prawo w Działaniu. Sprawy karne”, 2019, nr 37.

Popper K. R., Logika odkrycia naukowego, Warszawa 2002.

Przybysz P., Kodeks postępowania administracyjnego, Komentarz, Warszawa 2010.

Rak A., Pokrzywdzony w rozumieniu art. 134i ust. 1 pkt 2, art. 134i ust. 3, art. 135 ust 2 i art. 135h ust. 3 ustawy o Policji, w świetle przepisów Kodeksu postępowania karnego i orzecznictwa sądowno-administracyjnego, [w:] W. Kozielewicz, P. Józwiak, K. Opaliński (red.), Odpowiednie stosowanie przepisów innych ustaw w sprawach dyscyplinarnych w służbach mundurowych, Piła 2017.

Sakowicz A. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 8, Warszawa 2018.

Skorupka J. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2018.

Sobolewski Z., Dowód nielegalny w projekcie kodeksu postępowania karnego, [w:] T. Bojarski, E. Skrętowicz (red.), Problemy reformy prawa karnego, Lublin 1993.

Steinborn S., Opinia w sprawie stosowania niektórych przepisów ustawy o Trybunale Stanu, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 2.

Stypuła, Dyskwalifikacja dowodu w postępowaniu dyscyplinarnym, [w:] P. Józwiak, W. Majchrowicz (red.), Odpowiedzialność dyscyplinarna w Policji, Piła 2011.

Świecki D. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Art. 1–424, wyd. 4, Warszawa 2018.

Waltoś S., Hofmański P., Proces karny, Zarys systemu, Warszawa 2013.

Waltoś S., Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym, „Państwo i Prawo” 1975, nr 10.

Wąsek-Wiaderek M., „Nemo se ipsum accusare tenetur” w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, [w:] L. Gardocki, J. Godoń, M. Hudzik, L. Paprzycki (red.), Orzecznictwo sądowe w sprawach karnych. Aspekty europejskie i unijne, Warszawa 2009.

Wąsek-Wiaderek M., „Przegląd Orzecznictwa Europejskiego dotyczącego Spraw Karnych” 2010, nr 1-2.

Wiszowaty E., Etyka Policji. Między prawem, moralnością i skutecznością, Warszawa 2011.

Woźniewski K., Terminy dowodowe w procesie karnym a zasada prawdy materialnej w k.p.k. z 1997 [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak, Zasada prawdy materialnej, Kraków 2006.

Zielińska E., Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek do odpowiedzialności karnej, Warszawa 2001.

Zieliński M., Iura novit curia a wykładnia prawa, [w:] S. Lewandowski, H. Machińska, J. Petzel (red.), Prawo – Język - Logika. Księga jubileuszowa profesora Andrzeja Malinowskiego, Warszawa 2013.